

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**KÂMURAN ŞİPAL'İN ROMANLARINDA VE
HİKÂYELERİNDE TRADİSYONALİST YAPILANMA**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Murat ŞİMŞEK

İstanbul, 2023

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**KÂMURAN ŞİPAL'İN ROMANLARINDA VE
HİKÂYELERİNDE TRADİSYONALİST YAPILANMA**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

Murat ŞİMŞEK

Öğrenci No

2020060002

0000-0003-1700-1272

Danışman

Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

İstanbul, 2023

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Kâmuran Şipal’in Romanlarında ve Hikâyelerinde Tradisyonalist Yapılanma**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlâk ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 08.06.2023

Murat ŞİMŞEK

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

08.06.2023

Enstitümüz *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı *Türk Dili ve Edebiyatı* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 2020060002 numaralı **Murat ŞİMŞEK**'in “Beykent Üniversitesi Eğitim-Öğretim Yönetmeliği”nin ilgili maddesine göre hazırlayarak Enstitümüze teslim ettiği “*Kâmuran Şipal'in Romanlarında ve Hikâyelerinde Tradisyonalist Yapılanma*” konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 30/05/2023 tarih ve 2023/22 sayılı toplantısında seçilen ve On-line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile Zoom programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında “**OYBİRLİĞİ**” ile “**KABUL**” kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ön*** GÖ***
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Al*** ŞE***
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Er*** AY***
(Milli Savunma Üniversitesi)

Adı ve Soyadı	:Murat ŞİMŞEK
Danışmanı	:Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN
Türü ve Tarihi	:Yüksek Lisans, 2023
Alanı	:Türk Dili ve Edebiyatı
Anahtar Kelimeler	:Kâmuran Şipal, Hikâye, Modernizm, Gelenek

ÖZ

KÂMURAN ŞİPAL'İN ROMANLARINDA VE HİKÂYELERİNDE TRADİSYONALİST YAPILANMA

Bu çalışmada Kâmuran Şipal'in romanlarında ve hikâyelerinde tespit edilen geleneksel unsurların Tradisyonel Yapılanma çatısı altında incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda gelenekselciliğin normları ve temaları çeşitli başlıklar halinde kategorize edilip bu normların ve temaların tanımlanması ve bilgilendirilmesi yapılmıştır. Modernist anlatı geleneğine sahip bir sanatçı olan Kâmuran Şipal'in eserlerinde geleneksele ait unsurların varlığı irdelenmiştir. Kendi gelenek, görenek ve kültürel değerlerinden kopmuş bir sanatçı olamayacağı düşüncesinden hareketle gelenek-modernizm ilişkisi ele alınmıştır.

Name and Surname	:Murat ŞİMŞEK
Supervisor	:Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN
Degree and Date	:Master Degree, 2023
Major	:Turkish Language and Literature
Key Words	:Kamuran Sıpal, Story, Modernism, Tradition

ABSTRACT

TRADITIONAL STRUCTURING IN KAMURAN SIPAL'S NOVELS AND STORIES

In this study, the traditional elements identified in Kamuran Sıpal's novels and stories were examined under the framework of Traditional Structuring. In this context, the norms and themes of traditionalism were categorized under various headings, these norms and themes were defined and informed. The existence of traditional elements in the works of Kamuran Sıpal, an artist with a modernist narrative tradition, has been examined. Taking into consideration that he cannot be an artist who has dropped out his own traditions, customs and cultural values, the relationship between tradition and modernism has been discussed.

İÇİNDEKİLER

ÖZ

ABSTRACT

KISALTMALAR	iii
SÖZLÜK.....	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÂMURAN ŞİPAL HAKKINDA	3
1.1. HAYATI	3
1.2. SANATI.....	4
1.2.1.BİR SONBAHAR ŞİİRİ	4
1.2.2.BİR SATICI	5
1.3. ESERLERİ.....	7
1.3.1.ŞİİR	7
1.3.2.HİKÂYE.....	7
1.3.3.ROMAN.....	9
1.3.4.ÇEVİRİ.....	10
1.3.5.İNCELEME.....	11
1.3.6.MEKTUP	11
2. HİKÂYE VE ROMAN HAKKINDA.....	12

İKİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL TEMELLENDİRME	17
2. METODOLOJİK TEMELLENDİRME	20
2.1. GELENEK	21
2.2. GÖRENEK.....	23
2.3. ÖRF	25
2.4. ÂDET	26
2.5. ÂDÂB-I MUAŞERET	27
2.6. TÖRE	28

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. KÂMURAN ŞİPAL'İN ESERLERİNDE TRADİSYONALİST

YAPILANMA	30
1.1. GEÇİŞ DÖNEMLERİ.....	30
1.1.1.DOĞUM.....	31
1.1.2.EVLENME.....	31
1.1.3.ÖLÜM	32
1.2. OKÜLT İNANIŞLAR.....	35
1.3. PANTEİST YAKLAŞIMLAR.....	41
1.4. AİLE VE AKRABALIK İLİŞKİLERİ	44
1.5. İNANÇ SİSTEMİ	46
1.6. FOLKLORİK UNSURLAR	50
1.7. MODA	54
SONUÇ	56
KAYNAKÇA.....	58

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
Ank.	: Ankara
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Dr.	: Doktor
Haz.	: Hazırlayan
İst.	: İstanbul
Prof.	: Profesör
s.	: sayfa
S.	: Sayı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: ve benzeri
yy.	: yüzyıl
Y.	: Yıl
YKY	:Yapı Kredi Yayınları

SÖZLÜK¹

Aksiyon: Roman figürlerince gerçekleştirilerek içeriğin mecrası içindeki gidişe katıda bulunan, onu etkileyen eylemlerin meydana getirdiği olay birlikleridir.²

Alâmetifarika: Bir kişiye veya şeye özelliğini veren husus, ayırıcı vasıf; bir kişi veya nesneyi belirtmek için kullanılan ayırıcı işaret, damga, marka.

Anomi: Toplumsal düzeni sağlayan kanun, örf ve alışkanlıkların ortadan kalktığı veya etkisizleştiği düzensizlik ve başıbozukluk hâli.

Azâim: Cinlerden, hastalık vb. tehlikelerden korunmak için okunan dualar, efsunlar.

Buhûrumeryem: Çuha çiçeği cinsinden, çiçekli, kokulu, diğer kokulu bazı bitkilerle karıştırılarak buhur suyu denen güzel kokulu suyun elde edilmesinde kullanılan bitki, tavşankulağı, sıklamen.

Başkişi: Romandaki figüratif kadronun -içerik ve yapı bağlamında- merkezinde yer alan kişidir.³

Edim: Yapılmış, gerçekleşmiş iş, amel, fiil; insan davranışı; belirli bir durumla karşılaştığı zaman kişinin yapabildiği davranış.

Esrâr: Gizli olan, herkesçe bilinmeyen şeyler, herkese açık olmayan gizlilikler, sırlar.

Fenomen: Şuur karşısında belirdiği, idrak ve imkân sınırlarının içine girdiği kadarıyla varlık, görüngü, olay, hâdise.

Fizyonomi: İnsanın yüz özelliklerinden bazı manalar çıkaran bir öğretilerdir.⁴

Folklore: Sözcüğün kökeni folk (halk) ve lore (bilim)'den gelmektedir; anlamı da halkbilimi demektir.⁵

¹ Bu bölümde ağırlıklı olarak TDK, Güncel Türkçe Sözlükten ve Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı tarafından hazırlanan Kubbealtı Lugatı'ndan yararlanılmıştır.

² Hakan Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*, Hece Yayınları, Ank. Ocak 2013, s. 19.

³ Sazyek, *a.g.e.*, s. 55.

⁴ Mehmet Kenan Şahin, *İslâm ve Okülistik İnançlar: Dini Açıdan Okülistik İnançlar*, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı XVII. Kelam Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısı ve Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu, Malatya Mayıs 2012, s. 481.

⁵ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, BilgeSu Yayıncılık, Ank. 2016, s. 21.

Frenoloji: İnsanın karakter ve kafa yapısından hareketle geleceği yorumlayan bir öğretilerdir.⁶

Gaip: Görünmez âlem; göz önünde olmayan, hazır bulunmayan, nerede olduğu bilinmeyen; üçüncü kişi.

Gayb: Göz önünde olmayan, gözle görülemeyen, gizli olan şey, hâl ve keyfiyet; gözle görülmeyen mânevî âlem, gayp âlemi.

Gaye: Elde edilmesi gereken, ulaşılmak istenen şey, amaç, maksat.

Genelgeçer: Toplum tarafından kabul edilen, hemen herkesçe benimsenen.

Gnostizim: Hakikatin bilgisinin ancak sezgi ve tefekkürle elde edileceğini savunan bir gizemciliktir.⁷

Grafoloji: El yazısı şekillerinden karakter değerlendirmesi yapan bir öğretilerdir.⁸

Hâiz: Bir şeyi olan, elinde bulunduran, taşıyan.

İçtihat: Gücü yettiği kadar çalışma, gayret gösterme; bir iş hakkında şahsî görüş açısına göre verilen hüküm.

İfa: Bir işi yapma, yerine getirme.

İntikal: Bir yerden başka bir yere geçme, geçiş; anlama, kavrama; geçişim.

İstihare: Girişilecek bir işin hayırlı olup olmadığını rüyadan anlamak için abdest alıp dua okuyarak uyuma.

İstismar: Birinin iyi niyetini kötüye kullanma; sömürme.

Kabala: Eski Ahitte yer alan yazıların sayısal değerleriyle oluşan sözcüklere ilişkin mistik bir öğretinin genel adıdır.⁹

Kadim: Başlangıcı olmayan, eski, ezeli.

Kaotik: Kaos durumunda olan, kargaşa içinde.

⁶ Mehmet Kenan Şahin, *İslâm ve Okülistik İnançlar: Dini Açıdan Okülistik İnançlar*, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı XVII. Kelam Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısı ve Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu, Malatya Mayıs 2012, s. 481.

⁷ Şahin, *a.g.e.*, s. 481.

⁸ Şahin, *a.g.e.*, s. 481.

⁹ Şahin, *a.g.e.*, s. 481.

Katastrof: Yıkım, felaket.

Maksat: İstenilen şey, amaç, gaye, erek.

Mâna: Anlam.

Mefhum: Kavram.

Mensup: Bir kimse, bir görüş veya şeyle ilgisi, bağı bulunan, ilgili, ait, -den olan, -e bağlı.

Menşe: Başlangıç, bir şeyin çıktığı yer, köken, kaynak, sebep.

Mesele: Sorun.

Metafor: Mecaz.

Mihmandar: Değerli misafirleri, resmî konukları ağırlamak, gezdirmek ve onlara kılavuzluk etmek gibi işlerle görevli olan kimse.

Muhayyile: Hayal gücü.

Muhteva: İçerik.

Mutasavvıf: Tasavvufu benimseyen ve bu yolla Allah’a ve ilâhî hikmetlere ulaşmaya çalışan kimse, sûfi.

Müeyyide: Yaptırım.

Mütemadiyen: Ara vermeden, sürekli olarak, mütemadi.

Nümeroloji: Evrendeki oluşum ve olayların bir rastlantı eseri olmayıp sayısal bir düzen içinde meydana geldiğini iddia eden bir inançtır.¹⁰

Paranormal: Bilinen doğa yasalarına uymayan.

Pehlevî: İran’da Isfahan dolaylarında yaşayan bölge halkına verilen isim; Pehlevî dili, Pehlevîce.

Protagonist: Başkişi’nin modernist roman sistemindeki karşılığıdır.¹¹

Sıla-i Rahim: Sözlükte “bağ, ilişki” anlamına gelen sıla ile “döl yatağı, ana rahmi” ve mecazen “insanlar arasındaki soy birliği, akrabalık bağı”

¹⁰ Şahin, *a.g.e.*, s. 481.

¹¹ Hakan Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*, Hece Yayınları, Ank. Ocak 2013, s. 280.

mânasındaki rahm/rahim (çoğulu erhâm) kelimelerinden oluşan sıla-i rahim terim olarak “kan bağı ve evlenme yoluyla oluşan akrabalık bağlarını yaşatma, akrabalarla ilişkiyi sürdürme, haklarını gözetme, onlara ilgi gösterme, iyilik ve yardımda bulunma, ziyaret etme” şeklinde açıklanmaktadır.¹²

Tabir: İfade, anlatım.

Tasavvuf: İnsanın, Allah’ın birliğinin zevkini bütün benliğinde hissederek kendi iç âleminin derinliklerine ve dış âlemin sırlarına ermek için tâkip ettiği düşünce ve amel sistemi; yaratılış, bu âlem ve ölümden sonrası üzerindeki düşünüş ve inanış yolu; İslâm’ı ve îmânı kulluğun gerektirdiği şekilde ahlâkı, özü ve rûhu ile yaşama disiplini.

Tasavvur: Zihinde şekillendirme, fikren kurma, tasarım.

Tasvir: Bir şeyi resim gibi göz önüne gelecek şekilde ayrıntıları ile anlatma.

Teoloji: Allah’tan, Allah’ın sıfatlarından bahseden, Allah’ın âlem ve insanla münâsebetini inceleyen ilim, ilâhiyat.

Tesir: Bir nesnenin, bir hâlin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki.

Tevarüs: Miras olarak geçme.

Tradisyonel: Geleneksel.

Yansıtmacı Roman: Geleneksel roman, geleneksel gerçekçi (realist) roman

¹² Mustafa Çağrıcı, *TDV İslâm Ansiklopedisi “Sıla-i Rahim” maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 2009, C. 37, s. 112.

GİRİŞ

Kâmuran Şipal, modernist bir tutumla yazdığı roman ve öyküleriyle Türk edebiyatında saygınlık kazanmış yazarlarımızdan biridir. Şipal’ın eserlerinde ekseriyetle aile, bunalım, büyük yolculuklar, cinsellik, din, mutsuzluk, pişmanlık, tedirginlik, sevgi gibi temler, orta halli insanların yaşamı etrafında işlenmektedir.

Çağdaş Alman edebiyatından yaptığı çeviri faaliyetleriyle tanınmış bir sanatçı olan Kâmuran Şipal, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatının 1950 sonrası öykü ve roman alanına; dikkat çekici katkılarda bulunmuştur.

“Kâmuran Şipal’in Romanlarında ve Hikâyelerinde Tradisyonalist Yapılanma” adlı teze Sözlük çalışması ile başlanmıştır. Sözlükte açıklanmaya çalışılan kelimeler, kavramlar ve tamlamalar tezin daha anlaşılır hale gelmesini amaçlamaktadır.

Giriş kısmında çalışmaya dair bilgilendirmeler ve değerlendirmeler yapılan tezde; Sözlük çalışması ve Giriş’ten sonra üç bölüm yer almaktadır.

Bu bölümlerden ilkinde, “Kâmuran Şipal’in Hayatı, Sanatı ve Eserleri”; daha sonra, “Kavramsal ve Metodolojik Temellendirme” ve son olarak “Kâmuran Şipal’in Eserlerinde Tradisyonalist Yapılanma” konuları ele alınmaktadır.

Sonuç kısmında Kâmuran Şipal’in; Türk edebiyatında hikâye ve roman alanındaki önemi belirtilerek eserlerinden süzülen geleneksellik anlayışına değinilmiştir.

Kaynakça, iki bölümde verilmiştir: Birincisi, çalışmaya esas olan kaynaklar ki burada belirtilen eserler Kâmuran Şipal’e ait eserlerdir. İkincisi ise yararlanılan kaynaklardır. Çalışma esnasında kullanılan kaynaklara dair künyelere yer verilmiştir.

Kâmuran Şipal’in eserleri arasında hikâyeleri ve romanları dışında iki şiiri, bir mektuplaşması ve bir inceleme eseri vardır.

Yazarın hikâyeleri ve romanları yayımlanma yılına göre kategorize edildiğinde; kitaplarında olmayan fakat 1951 yılında Varlık Dergisi’nde yayımlanan “Karpuz Ticareti” adlı hikâyesi, Beyhan (Ataç, 1962), Elbiseciler Çarşısı (Ataç, 1964), Büyük Yolculuk (Cem, 1969), Buhûrumeryem (Cem, 1971), Köpek İstasyonu (Cem, 1988), Gece Lambalarının Işığında (Toplu Öyküler) (YKY, 2009) hikâye

kitapları; Demir Köprü (AFA, 1998), Sırrımsın Sırdaşımsın (YKY, 2010), Dua Çiçeği (YKY, 2019) romanları ile okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

Bu çalışmada, Kâmuran Şipal'in beş hikâye ve üç romanında yer aldığı düşünülen geleneksel unsurlar üzerinde durulmaktadır.

Tez konusu belirleme noktasında, Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN'e ait "Belgelerin Işığında Edebiyat Notları" adlı eserin içinde yer alan, "Abdülhak Şinasi Hisar'da 'Panteist' Yaklaşımlar" ve "Sezai Karakoç'un Şiirlerinde 'Tradisyonalist Yapılanma' adlı makaleleri yol gösterici olmuştur. Çalışma sürecinde görülmüştür ki her bir başlık ayrı bir çalışma kapsamında değerlendirilebilmektedir.

"Tradisyonalist Yapılanma" konusunun alt başlıklarını, ele alınan hikâyeler ve romanlarda kaleme alınan geleneksel unsurlar belirlemiştir. Eserlerinde modernist unsurları işleyen yazar Kâmuran Şipal ile "Tradisyonalist Yapılanma" başlığı bu zıtlıktan doğmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÂMURAN ŞİPAL HAKKINDA

1.1.HAYATI

Cumhuriyet döneminin önemli yazarlarından olan Kâmuran Şipal (1926-2019), Türk edebiyatına, farklı türlerde verdiği eserleriyle katkı sağlamış bir sanatçıdır. Yetmiş yıllık yazı hayatı boyunca şiir, hikâye, roman, çeviri, inceleme ve mektup gibi alanlarda ciddi bir külliyat oluşturmuştur.

Çağdaş Alman edebiyatından gerçekleştirdiği çeviriler ile tanınan Kâmuran Şipal, 24 Eylül 1926'da Adana'da dünyaya gelmiştir. İlkokulu ve ortaokulu orada okumuştur.

İstanbul Pertevniyal Lisesi'nden 1946 yılında mezun olduktan sonra, 1955 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirmiştir. Aynı bölümde iki yıl asistan olarak çalıştıktan sonra Almanya'ya gitmiş ve orada iki yıl akademik araştırmalarda bulunmuştur. 1960 yılında Türkiye'ye dönüş yapmış, İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu'nda Almanca okutmanı olarak görev almış ve bunu emekli oluncaya kadar sürdürmüştür.¹³

1960 yılında İstanbul'a dönen Kâmuran Şipal, ölene kadar İstanbul'da yaşadı fakat Almanya'ya göç gelişlerini de sürdürmüştür.¹⁴ Adana'da doğmuş olan yazarın yapıtlarındaki sıcak yazları serinleten koruklu dondurma, yıldızlı dam geceleri gibi mekân ve imgeler okuru, Çukurova'ya doğru sürüklemiştir. Liseyi İstanbul'da okuduğu bilinen yazarın, Adana'da geçen zamanı on beş yıl kadar sürmüştür.¹⁵

Yaşamının çok büyük bir bölümünü gurbette geçiren Kâmuran Şipal, “Demir Köprü” adlı romanında bu durumu okuyucusuna şu şekilde aktarmaktadır:

Sıla-i rahim buyruğu açıkça ortada dururken, ertelemelerin, omuz silkmelerin, burun kıvırmaların, dudak bükmelerin, birkaç satırlık mektuplara üşenmelerin, vadesi çoktan dolmuş yolculukların zahmetini bir türlü üstlenmek istemeyişlerin savunulacak yanı var mıdır? Bereketli topraklar dururken çorak

¹³ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İst. 1991, s. 289.

¹⁴ Yaşar Öztürk, *Kamuran Şipal 90 Yaşında*, Bütün Dünya Dergisi, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, 2016/09, s. 76, <http://www.butundunya.com>, ET: 30.08.2022

¹⁵ Birsan Ferahlı, *Ruhun Zamanı*, Dünyanın Öyküsü, S. 6, Aralık/Ocak 2012, s. 109.

*yerlerde kök salmaya yeltenmelerin, pencerelerin gerisinden dışarıları seyretmelerin, uzanan elleri geri çevirmelerin, sonra da oturup ağlamaların ve bu oyunu yıllar yılı sürdürmenin saçmalığı ortada değil mi!*¹⁶

Yazar, 18 Eylül 2019'da, 92 yaşını bitirmek üzere iken, tedavi gördüğü Bakırköy Çamlık Hastanesi'nde, çoklu organ yetmezliğine bağlı olarak hayatını kaybetmiş ve memleketi Adana'nın Yüreğir ilçesindeki Asri Mezarlığa defnedilmiştir.¹⁷

1.2.SANATI

Yazar, şair ve çevirmen Kâmuran Şipal, modernist anlatı geleneğinin son dönem Türk edebiyatındaki önemli isimlerinden biridir.

Hikâye ve roman, şiir sanatı ile birlikte edebiyatın sacayağını oluşturan edebî türler olarak görülmektedir. Yazarın sanatını değerlendirirken hem şiirleri ile hikâye ve roman anlayışı hem de Türk şiir, hikâye ve romanı hakkında bilgi vermek gerekmektedir.

Nisan 1949'da Varlık dergisinde yayımlanan “Bir Sonbahar Şiiri” ve aynı yılın Kasım ayında “Bir Satıcı” adlı şiirleriyle edebiyat hayatına giren Şipal'in, ilk hikâyesi de iki yıl sonra “Karpuz Ticareti” adıyla, Haziran 1951'de yine Varlık dergisinde çıktı.

1.2.1. BİR SONBAHAR ŞİİRİ¹⁸

Yine bıraktığın gibi bu diyar

Sen sonbahar şiirlerini severdin

Yine sonbahar.

Gündüzler bulutlu,

Geceler sisli ve serin.

Yine bıraktığın gibi deniz

¹⁶ Kâmuran Şipal, *Demir Köprü*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 104-105.

¹⁷ Gazete Duvar, Yazar ve çevirmen Kamuran Şipal vefat etti www.gazeteduvar.com.tr ET: 30.08.2022

¹⁸ Kâmuran Şipal, *Bir Sonbahar Şiiri*, Varlık Dergisi, 1 Nisan 1949, S. 345, s. 15.

Rengi senin yeşilin.
Kanat çırpır yine kuşlar uzak illere
Rüzgâr oynasır ağaçlarda
Yapraklar dökülür yerlere.
Yine bıraktığın gibi bu diyar
Sen sonbahar gecelerini severdin
Yine sonbahar.

1.2.2. BİR SATICI¹⁹

Sen kafamın içindesin,
Elinde çingırak çalar durursun habire.
Benimle beraber dolaşır, beraber gezersin,
Benimle gidersin her gittiğim yere,
Allah boy vermiş,
Ufacık yüzün, benzin sarı,
Feri kalmamış küçük gözlerinin,
Seçemediği belli uzakları.
Sen kafamın içindesin
Bir elinde çingırak, masura kutusu bir elinde
Bütün gün dolaşır durursun sokak sokak
Çingırağını çalarak
Mahalle içlerinde.

¹⁹ Kâmurân Şipal, *Bir Satıcı*, Varlık Dergisi, 1 Kasım 1949, S. 352, s. 13.

Kâmuran Şipal ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, tek şiir çalışması olduğu, henüz 23 yaşında iken Varlık dergisinde ilk ve tek bilinen şiiri “Bir Sonbahar Şiiri” adlı eserinin yayımlandığı belirtilmektedir.²⁰

“Yazarın bilinen ilk ve tek şiirinden başka şiirine rastlamadık” gibi ifadelerle dolu akademik yayınların aksine Varlık dergisinde yapılan kaynak taraması sonucunda derginin 352. sayısında Şipal’e ait bir şiire daha rastlanmaktadır. Hatta, Serenad Demirhan tarafından hazırlanan, Behçet Necatigil ile Kâmuran Şipal mektuplaşmalarından da anlaşıldığı üzere, tespitimizin yerinde olduğu görülmektedir.²¹

1949-1970 yıllarında Kâmuran Şipal’in hikâye, inceleme ve çevirileri Varlık, Yelken, Türk Dili, Ataç, Dönem, Yeni Dergi gibi dergilerde yayımlanmıştır.

Yazar, edebî hayatı süresince edebiyat tartışmalarının içinde yer almamış, söyleşilere katılmamış, sanatını ön plana çıkaracak kaotik hiçbir faaliyette bulunmamıştır. Bu sebeple görmezden gelinmiş, unutulmuş ve yok sayılmıştır.²²

Bu bağlamda Türk edebiyatında değeri anlaşılamamış bir entelektüel olan Şipal hakkında Selim İleri şunları yazmıştır:

*Sizinle okur-yazar dostluğumuz, benim size hayranlığım bugüne kadar hep sürdü. (...) Edebiyatımızdaki onurlu duruşunuza dair, uzakta var olmaya tercih edişinize, kendi uzlet köşenizde kalışınıza dair ne çok şeyler belirtmemiz gerekiyor. Ve sessiz, çekingen ‘dik duruş’unuza bugün büsbütün ihtiyacımız var.*²³

Türk edebî dünyasında sessiz sedasız bir yol çizen Şipal, çevirileri dışında beş öykü kitabı ve üç roman ile 1950 sonrası edebiyatın önemli bir ismi oldu. Aile, bunalım, büyük yolculuklar, cinsellik ve din gibi metaforları işlediği eserleri; derinden, gösterişsiz fakat kaynağı sağlam ve verimli bir ırmak gibi²⁴ güçlü edebî ürünlerdir.

²⁰ Yaşar Öztürk, *Kamuran Şipal 90 Yaşında*, Bütün Dünya Dergisi, Başkent Üniversitesi Kültür Yayını, 2016/09, s. 75, <http://www.butundunya.com> ET: 30.08.2022

²¹ Behçet Necatigil, Kâmuran Şipal, *Dar Bir Çember İçinde*, Haz. Serenad Demirhan, Yapı Kredi Yayınları, İst. 2018, s. 27.

²² Necip Tosun, *Ev İçlerinde Yalnız ve Tedirgin: Kâmuran Şipal*, Kitap-lık Dergisi, Eylül 2009, Sayı: 130, s. 90.

²³ Selim İleri, *Kâmuran Şipal’e Mektup*, Dünyanın Öyküsü, S. 6, Aralık/Ocak 2012, s. 97.

²⁴ Necip Tosun, *Ev İçlerinde Yalnız ve Tedirgin: Kâmuran Şipal*, Kitap-lık Dergisi, Eylül 2009, Sayı: 130, s. 90.

Roman ve öykü kişilerini orta halli insanlar arasından seçen Şipal, onların iç dünyalarıyla dış yaşantıları arasındaki ilişkiyi gerçekçi-düşsü bir tutumla ele almış, olayların nedenlerini bu bağlamda incelediği eserler yaratmıştır.²⁵

Kâmuran Şipal, bir öyküsüyle 1953 yılında Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü; “Elbiseciler Çarşısı” adlı eseriyle 1965 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı'nı [M. Özay (Mahmut Özay) ile paylaştı]; “Köpek İstasyonu” adlı eseriyle 1988 yılında Türkiye Yazarlar Birliği Hikâye Ödülü'nü²⁶; “Sırrımsın Sırdaşımsın” adlı romanıyla 2011 yılında 40. Orhan Kemal Roman Armağanı'nı²⁷ ve “Dua Çiçeği” adlı romanıyla ise 2018 yılında Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü²⁸ kazanmıştır.

Kâmuran Şipal, Türk edebiyatında çevirileriyle tanınmış bir sanatçıdır. Çağdaş Alman edebiyatından gerçekleştirdiği inceleme ve çeviriler yazarın alâmetifarikasıdır.

Şipal; Alfred Adler, Bertolt Brecht, Carl Gustav Jung, Elias Canetti, Franz Kafka, Günter Grass, Hans Zulliger, Heinrich Böll, Hermann Hesse, Ingeborg Bachmann, Max Brod, Rainer Maria Rilke, Thomas Mann, Stefan Zweig, Sigmund Freud gibi önemli isimlerin eserlerini Türkçeye kazandırmıştır.

1.3.ESERLERİ

1.3.1. ŞİİR

Bir Sonbahar Şiiri,

Bir Satıcı.

1.3.2. HİKÂYE²⁹

Karpuz Ticareti³⁰ (1951),

Beyhan (1962),

²⁵ Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, Varlık Yayınları, İst. 1991, s. 289.

²⁶ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Ahmet Yesevi Üniversitesi <https://teis.yesevi.edu.tr> ET: 30.08.2022

²⁷ Orhan Kemal Roman Ödülü <http://www.orhankemal.org> ET: 30.08.2022

²⁸ Türkiye Gazeteciler Cemiyeti <https://www.tgc.org.tr> ET: 30.08.2022

²⁹ Hikâye kitapları 2009 yılında Yapı Kredi Yayınları tarafından *Gece Lambalarının Işığında (Toplu Öyküler)* adıyla yayınlanmıştır. Bu çalışmada, adı geçen kitap esas alınmıştır.

³⁰ Kâmuran Şipal, *Karpuz Ticareti*, Varlık Dergisi, S. 371, 1 Haziran 1951, s. 19.

Elbiseciler Çarşısı (1964),

Büyük Yolculuk (1969),

Buhûrumeryem (1971),

Köpek İstasyonu (1988).

Beyhan Adlı Hikâye Kitabında Bulunan Öyküler:

Köstebek,

Sucu İsmail,

Beyhan,

Kurban Eti,

Bir Cenaze Töreni,

Filizî Yeşil,

Dönüş,

Kadın ve Kocas³¹,

Bahşiş,

Cam Fanus.

Elbiseciler Çarşısı Adlı Hikâye Kitabında Bulunan Öyküler:

Gece Lambalarının Işığında,

Bilinmez ki,

Bir Nikâh Töreni,

Onbaşının Bavulu,

Büyük Oğul,

“Bu Tayınlar Kaçınıcı Manganın?”,

“Tohtor mu ki?”,

Rebeka,

³¹ İlk baskıda yer almayan bu hikâye aynı dönemde yazıldığı için, yazar tarafından “Toplu Öyküler” kapsamına alınmıştır (Kitap editörünün bilgisidir.).

Elbiseciler Çarşısı.

Büyük Yolculuk Adlı Hikâye Kitabında Bulunan Öyküler:

Büyük Yolculuk,

Ve Karşıdaydı,

Bol Uykular,

Gülümsedi Az,

Dört Duvar,

Kurban.

Buhûrumeryem Adlı Hikâye Kitabında Bulunan Öyküler:

Bebekli Kilise,

Hüsnü Yusuf,

Kamalar,

Yed-i Beyzâ,

Nar Çiçeği,

“Saflarınızı Sıklaştırmınız!”,

Sâlih’in Devesi.

Köpek İstasyonu Adlı Hikâye Kitabında Bulunan Öyküler:

Köpek İstasyonu,

Kıskançlık,

Sizin Ev,

Café Royal,

Recep’in Nikâhsız Karısı Aysel.

1.3.3. ROMAN

Demir Köprü (1998),

Sırrımsın Sırdaşımsın (2010),

Dua Çiçeği (2019).

1.3.4. ÇEVİRİ

Alfred Adler; Sorunlu Okul Çocuğu, Okulda Güç Eğitilebilir Çocuklar, Çocuk Eğitimi, Yaşamsal Sorunlar, Yaşama Sanatı, İnsanı Tanıma Sanatı, Yaşamın Anlam ve Amacı, Eşcinsellik Üzerine, Bir Yaşamöyküsünü Okuma Sanatı.

Alfred Brauche; İpnnotizma ve Telkinle Tedavi.

Bernhard Zeller; Hermann Hesse.

Bertolt Brecht; Epik Tiyatro, Oyun Sanatı ve Dekor.

Carl Gustav Jung; Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri (Konferanslar).

Elias Canetti; Marakeş'te Sesler, Öbür Dava/Kafka'nın Felice'ye Mektupları Üzerine.

Franz Kafka; Akbaba, Babama Mektup, Bir Savaşın Tasviri, Bütün Öyküler-Franz Kafka, Dava, Değişim (Dönüşüm), Günlükler (Tek Kitap), Günlükler-1, Hikâyeler/Franz Kafka, Milena'ya Mektuplar, Ottla'ya ve Ailesine Mektuplar, Şarkıcı Josefine ya da Fare Ulusu, Şato, Taşra Düğün Hazırlıkları, Yeni Bulunmuş Mektuplar, Kayıp (Amerika) (Derleyici: John Schillemeit), Felice'ye Mektuplar, Bir Dostluk (Kafka-Max Brod Mektuplaşmaları).

Gustav Hans Graber/Kâmuran Şipal; Kadın Psikolojisi.

Gustav Janouch; Kafka ile Söyleşiler/Notlar ve Anılar.

Günter Grass; Dişi Fare, Teneke Trampet.

Hans Zulliger; Çocuk Vicdanı ve Biz, Çocuklarımızın Korkular, Çocukta Oyunla Tedavi, Çocukta Ruhsal Bozukluklar ve Tedavisi, Suçlu Çocuklar ve Çocuk Mahkemeleri.

Heinrich Böll; Cüce ile Bebek, Gül ve Dinamit (Denemeler).

Hermann Hesse; Bir Büyücünün Çocukluğu, Boncuk Oyunu, Bozkırkurdu, Çarklar Arasında, Demian, Gençlik Güzel Şey, Gertrud, İnanç da Sevgi de Aklın Yolunu İzlemez, Kaplıcada Bir Konuk, Knulp, Narziss ve Goldmund, Öldürmeyeceksin/Seçme Denemeler, Peter Camenzind, Rosshalde, Sevgi Üzerine, Siddhartha, Mutluluk, Sevebilen Mutludur, Gece Yarısından Sonra Bir Saat-Novalis, Hermann Lauscher, Klein ve Wagner, Doğuya Yolculuk.

Ingeborg Bachmann; Otuz Yaş, Otuzuncu Yaş/Bütün Öyküler.

Klaus Wagenbach; Franz Kafka Yaşamöyküsü.

Max Brod; Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk.

Rainer Maria Rilke; Auguste Rodin, Beyaz Mutluluk, Bütün Öyküler, Cézanne Üzerine Mektuplar, Çünkü Zordur Sevgi, Floransa Günlüğü, Genç Bir Şaire Mektuplar, İsa Çocuk, Kalem ve Kılıç, Sanat Üstüne, Sonuncular, Tanrı'dan Öyküler.

Robert Musil; Genç Törless, Öğrenci Törless'in Bunalımları.

Sigmund Freud; Hz. Musa ve Tektanrıcılık, Psikanaliz Üzerine, Sanat ve Sanatçılar Üzerine, Amatör Psikanalizi, Yaşamım ve Psikanaliz, Yanılgılar ve Düşler Üzerine, Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış, Kitle Psikolojisi, Totem ve Tabu, Bir Yanılsamanın Geleceği, Psikanaliz Üzerine: Yeni Araştırmalar ve Bulgular.

Stefan Schank; Kalbin İşi/Yaşamöyküsü (Rainer Maria Rilke).

Stefan Zweig; Seçilmiş Öyküler.

Thomas Mann; Aldatılmış Kadın, Mario ve Sihirbaz, Tonio Kregör-Tristan.

Werner Hoffmann; Özdeyişler-Özdeyişler Üzerine (Kafka'nın Özdeyişleri).

Wolfgang Borchert; Bu Salı, Ama Fareler Uyurlar Geceleyin, Üzgün Sardunyalar.

Wolfgang Weyrauch; İşaret Dili.

1.3.5. İNCELEME

Çağdaş Alman Hikâyesi/1945'ten Sonra.

1.3.6. MEKTUP

Dar Bir Çember İçinde (Behçet Necatigil ile).

2. HİKÂYE VE ROMAN HAKKINDA

Türk romanının ve modern anlamda hikâyeciliğin, Tanzimat Dönemi'nde Türk edebiyatına girdiği görülmektedir. Türk romanı ve hikâyeciliği ile ilgili bilgilendirme bu bağlamdan kopartılmamaktadır.

Türk dilinde, Batılı edebî türlerin ilk defa görüldüğü 1859 yılı³² ile 1856'dan sonra siyaset ve fikir hayatını altüst eden ve mücadelesinde, Tanzimat'ın getirdiği prensipleri halka doğru genişleten, bu suretle devlet eliyle yapılmış ıslahat hareketini toplumsal bir mücadele kimliğine bürünen Yeni Osmanlılar Cemiyetinin³³ teşekkül tarihi olan 1865 yılı arası fikir ve sanat hayatının Batı dünyası ile temasının ve edebî yeniliğin yaşandığı bir dönem olarak görülmektedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde; hikâye türünün Tanzimat döneminde tercüme yoluyla başladığını, Türkçeye ilk nakledilen Avrupaî hikâyenin 1862 yılında basılan ve Yusuf Kamil Paşa tarafından tercüme edilen Télémaque adlı eser olduğunu bildirmektedir.³⁴

Batılı tarzda hikâyeler 1870 yılında Ahmed Midhat Efendi'nin neşrettiği Kıssadan Hisse ve Letâif-i Rivâyât'ın ilk beş cüz'ü ile başlamaktadır. 1873 yılında başlayıp 1875 yılında biten, Emin Nihad Bey'in Müsâmeretname adlı eseri ise bu tarzda yazılmış ikinci örneği teşkil etmektedir.³⁵

Geleneksel hikâyecilikten modern anlatı geleneğine geçişte Emin Nihad Bey, Ahmed Midhat Efendi, Samipaşazâde Sezai, Nabizâde Nâzım gibi isimler önemli rol oynamaktadır.

Müşterek bir coğrafyayı ve tarihi paylaştığımız doğu toplumlarında zengin bir birikimi ve güçlü bir damarı olan hikâye, şark insanının birikimlerini aktarmada kullandığı en önemli yöntemlerden biri olmuştur. Doğu kültür ve edebiyatını içselleştiren insan için hikâye; inanması, sevmesi, nefret etmesi açısından etkili bir yol olarak görülmektedir.³⁶

³² Ahmet Hamdi Tanpınar, *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Haz. Abdullah Uçman, Dergâh Yayınları, İst. Ekim 2012, s. 166.

³³ Tanpınar, *a.g.e.*, s. 219.

³⁴ Tanpınar, *a.g.e.*, s. 286.

³⁵ Tanpınar, *a.g.e.*, s. 286.

³⁶ Necip Tosun, *Modern Öykü Kuramı*, Hece Yayınları, Ank. Ekim 2021, s. 36.

Dil ve edebiyat sahasında önemli yer tutan Türk Dili Dergisi'nin Türk Öykücülüğü Özel Sayısı'nda (1975), "Öykü nedir?" sorusuna Kemal Bilbaşar: *"Öykü, boyutu ne olursa olsun, doğaya ve insana özgün bir bakış, bir eleştiri: Yaşamımıza yeni anlamlar, yöntemler, yorumlar getiren bir yazın anlatım sanatıdır. İster içten, ister dıştan anlatılsın, ister bir kişiyi, ister bir toplum kesitini konu edinsin, genellikle öykünün özentisiz, yalın, gerçek, inandırıcı, kısa, vurgulayıcı ve çarpıcı nitelikte olması yeğlenir. Türlü akımlara göre öykü yazılır. Ne ki her yiğidin yoğurt yiyişi başka olduğundan sanat akımlarına bağlı yazarların öykü anlatışında gene de bir ayrıcalık göze çarpar."*³⁷ demekten kendini alamaz.

Bu bilgiler ekseninde anlatma usulüne bağlı bir edebî tür olan hikâye, roman ile benzerlik gösteren fakat nüansları olan bir öyküleme çeşididir. Temelde daha az figüratif kadrosunun olması ve tek bir olay merkezinde cereyan etmesi bakımından romana göre kısa yapıt cinsindendir.

Hikâye ve roman kavramları, birkaç istisna dışında aynı bağlamda benzer edebî türler olarak görülmektedir.

Roman türünün ise, Türk edebiyatında ilk örnekleri 1872-1901 yılları arasında görülmektedir. Türk edebiyatında Şemseddin Sâmî'nin yazdığı Taaşşuk-ı Talat ve Fıtnat, ilk roman örneği olarak kabul edilmektedir.³⁸ Batılı anlamda ilk roman örnekleri her ne kadar Tanzimat Dönemi'nde verilmiş olsa da romanın sanat olarak gelişmesi ve yetkin eserlerin ortaya konması Servet-i Fünun Dönemi'nde gerçekleşmiştir.³⁹

Roman türünün Türk edebiyatındaki başlangıcı öncelikle çeviri ile olmuştur. Bu bağlamda Batı edebiyatındaki seyri ile farklılık göstermektedir. Batı dünyası, kendi edebiyat geleneği içerisinde oluşturduğu destan, hatıra ve denemelerden yola çıkarak romana geçiş yapmış, romanı geliştirerek bugüne ulaştırmıştır.⁴⁰

Batılı anlamda roman tanımının ilk defa Celâl Mukaddimesi'nde, Avrupai roman anlayışı içerisinde eserler üreten Namık Kemal tarafından yapıldığı

³⁷ Türk Dili Dil ve Yazın Dergisi, Türk Öykücülüğü Özel Sayı, Ank. Temmuz 1975, S. 286, s. 129.

³⁸ Oğuz Öcal, *Özgürlük Bağlamında İlk Dönem Türk Romanı*, Akçağ Yayınları, Ank. 2019, s. 42.

³⁹ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, Dergâh Yayınları, İst. 2020, s. 182.

⁴⁰ İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İst. 2020, s. 265-266.

bilinmektedir: Roman; baştan geçmemişse bile, geçmesi mümkün olan bir olayı ahlâk çerçevesinde geleneklerin, göreneklerin, duyguların ve ihtimallerin her türlü ayrıntısıyla birlikte betimlenmesidir.⁴¹

TDK, Türkçe Güncel Sözlük'te, roman; insanın ve çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duyu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür⁴², şeklinde ifadelendirilmiştir.

Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfının hazırladığı lügatte romandan, “insan veya toplumu konu edinen, gerçek veya hayâlî kişiler etrafında geçen olaylar dizisinin nesirle anlatıldığı uzun eser, büyük hikâye” olarak bahsedilmektedir.⁴³

Batıda bireyleşen insanın ortaya çıkardığı roman, geleneğinde hikâye etmenin çok zengin usullerini barındıran Türk edebiyatında öncelikli olarak biçimsel özellikleriyle var olmuştur.⁴⁴ Türk romanında, yüzyıllık bir sürece yakın zaman diliminde yansıtmacı kimlik ön plana çıkmıştır.⁴⁵ Şekil ve muhteva bakımından aynı doğrultuda gösterilen yansıtmacı sistem, nesnel gerçekliğe tutulan bir ayna olarak görülmektedir. Seksenli yıllara kadar egemenliğini sürdüren bu roman sistemi, XX. yy.ın son çeyreğinden itibaren modernist ve postmodernist roman sistemleriyle birlikte günümüze kadar devam etmiştir. Modernist ve postmodernist romanlar şekil ve muhteva açısından iki farklı roman sistemi konumunda değerlendirilmektedir.⁴⁶

Geleneksel/Realist (Yansıtmacı) roman, XVIII.-XIX. yüzyıllarda yazılmış ve bu dönemin gerçekliğini yansıtmaktadır. Modernist roman, XX. yüzyılın ilk yarısına damga vurmuş, deneysel anlatı tekniklerinin kullanıldığı; Postmodern roman, XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren egemen olan, üstkurmaca ve metinlerarasılık gibi yazım tekniklerinin yer aldığı roman sistemleri olarak sunulmaktadır. Edebî türleri sınıflandırmak ve genellemek, elbette yanıltıcı olabilmektedir. XVIII. yüzyılın geleneksel gerçekçi roman anlayışı, günümüzde de yazılmaktadır. Bu bağlamda,

⁴¹ Önder Göçgün, *Belgelerin Işığında Edebiyat Notları*, Akçağ Yayınları, Ank. 2017, s. 43.

⁴² TDK, *Güncel Türkçe Sözlük “Roman” Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 1660.

⁴³ Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, *Kubbealtı Lügati “Roman” Maddesi*, <http://www.lugatim.com/> ET: 02.04.2023

⁴⁴ Hakan Sazyek, *Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma*, Akçağ Yayınları, Ank. 2008, s. 40.

⁴⁵ Sazyek, *a.g.e.*, s. 40.

⁴⁶ Sazyek, *a.g.e.*, s. 43.

yapılan sınıflamaların ve genellemelerin romanın gerçeklikle ilişkisi, ele aldığı konular, anlatı teknikleri ve yazar ile okur ilişkisi bakımından ele alınmaktadır.⁴⁷

Geleneksel/Realist (Yansıtmacı) roman sisteminde başkişi, genellikle olumsuz bir durumdan kişilerle ve olaylarla çatışa çatışa olumlu bir sona ulaşır aksiyonel ve somut bağlamda güçlenen bir kişi olur. Olumsuz durumdan olumlu sona ulaşan kişiden oldukça farklı özellikler barındıran roman kişisine, yabancılaşma ve anomik sürece girmeye bağlı olarak toplum ve/ya hayat karşısındaki dolaylı yenikliğine dayanarak “Protagonist” denir. Protagonist, modernist roman sisteminin başkişisine verilen addır.⁴⁸

Postmodernizm, dünya edebiyatında sistematik olarak XX. yy.ın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır.⁴⁹ Günümüzde başta edebiyat, sinema gibi güzel sanatlarda, siyasette ve felsefede büyük bir popülerite kazanmış ve etki yaratmış “post” kavramı aslında bir aşma durumunun tasvir edilmesidir. Postmodernizm, modernizmi aşma ya da modern dönemin sonrasını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.⁵⁰ Postmodern Çağ, Modern Çağın ya da Aydınlanma hareketinin değerleri açısından bir yıkıntı ve katastrof dönemi olarak nitelenmektedir.⁵¹

Edebiyatta postmodernizm; modernizmin özgünlük, seçkinlik ve misyonerlik gibi değerlerine yönelmektedir. Bu temel değerleri popülerleştirerek yeni anlamlar kazandırmıştır. Postmodern roman tarzının ana özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Üstkurmaca, Metinlerarasılık, Polisiye/Gerilim, Tarihe Yönelme.

İnsanı ve insan aklını önemseyen modernitenin, esasında insanı baskılaması söz konusu olarak görülmektedir. Bu bağlamda; postmodernizm, modernizmin akılcı temelini oluşturan Aydınlanma felsefesini eleştirmektedir.⁵²

Türk hikâyeciliği ve romancılığı hakkında bu kısa bilgilendirmeden sonra Kâmuran Şipal’in sanat anlayışı içinde hikâye ve romana yaklaşımı açıklanmaya çalışılacaktır.

⁴⁷ Zekiye Antakyalıoğlu, *Roman Kuramına Giriş*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, İst. 2016, s. 144-145.

⁴⁸ Hakan Sazyek, *Abdülhak Şinasi Hisar’ın Romanlarında Özel Yabancılaşma*, Akçağ Yayınları, Ank. 2008, s. 38-39.

⁴⁹ Zekiye Antakyalıoğlu, *Roman Kuramına Giriş*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, İst. 2016, s. 144.

⁵⁰ Gencay Şaylan, *Postmodernizm*, İmge Kitabevi, Ank. 2020, s. 38-39.

⁵¹ Şaylan, *a.g.e.*, s. 37.

⁵² Hakan Sazyek, *Türk Romanında Postmodernist Yöntemler ve Yönelimler*, Hece-Türk Romanı Özel Sayısı (Mayıs/Haziran/Temmuz), Ank. 2002, s. 493-509.

Şipal'in eserlerinde, gerçekte sanrı arasında bocalayan, yaşamın bazı zamanlarında belirip yiten, ama zihinde derin izler bırakan duraksamaların kişisini yani "ben"i bulmaktayız. Bu ben kişinin sergilenişinde yazar, "ben"den uzaklaşmayı, ona dıştan bakmayı ön görmektedir.⁵³ Topluma ayak uydurmakta sıkıntı yaşayan, çevresiyle iletişim kurmakta zorlanan, dünyada kendisini anlayacak bir bireyin olmadığını düşünen ve yalnızlığı gittikçe çekilmez bir hâl alarak bunalıma dönüşen Kâmuran Şipal'in kurmaca kişileri; melankolik, umutsuz, kaderine boyun eğen durumlarda okurun karşısına çıkmaktadır. Zaman zaman yaşama sevincini yansıttığı ve tevekkül edip duruma şükreden kişiler, hayat karmaşası içinde her gün sokaklarda görülen fakat varlığından bihaber olunan insanlara yakından benzemektedir. Ne özel isimleri ne de idealize edilmiş yönleri bulunan alt ve orta gelir düzeyindeki halk tabakasına mensup, bazılarının aydın kişilikleri vurgulanan, gençlerden veya orta yaşlılardan seçilen kurmaca kişiler, büyük kentlerde yaşayan küçük insanlar olarak dile getirilmektedir.⁵⁴

Modern insanın bunalımını, açmazlarını ve çıkışsızlığını; hayatı anlamlandırma, yalnızlık ve acı etrafında anlatan Kâmuran Şipal, ruhsal çözümlemelerdeki gerçekliği ve betimlemelerdeki işlevselliği ile dikkat çekici eserler oluşturmuştur.⁵⁵ Eserlerinde din ve cinsellik konularını ana tema olarak belirleyen Şipal'in, 1970'lerin ortamında bunları keşfetmesi; incelikli ve derinlikli işlemesi şaşırtıcı görülmektedir.⁵⁶

⁵³ Selim İleri, *Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri*, Türk Dili Dil ve Yazın Dergisi, Türk Öykücülüğü Özel Sayı, Ank. Temmuz 1975, S. 286, s. 24.

⁵⁴ Özgür Gedikli, *Kamuran Şipal'in "Küçük İnsanlar"ı*, Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021-2, s. 99.

⁵⁵ Necip Tosun, *Öykümüzün Sınır Taşları*, Dedalus Kitap, İst. Şubat 2021, s. 249.

⁵⁶ Tosun, *a.g.e.*, s. 250.

İKİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL TEMELLENDİRME

Türkler, tarih sahnesine çıktığından beri farklı coğrafyalarda yaşam sürmüşler ve bundan dolayı çeşitli dil ve kültür etkileşiminin içinde yer almışlardır. Türk dilinin en önemli şivelerinden biri olan Türkiye Türkçesi, bu ilişkinin sonucunda geçirdiği gelişim ve değişim sürecinden ötürü içinde çok sayıda yabancı kelime barındırmaktadır. Bahsedilen bu bilgiler ışığında Arapça önemli bir yer tutmaktadır.

Afro-Asyatik (Afrasya) lisan topluluğunun Sami koluna ait bir dili olan Arapçadan Türkçeye, İslâm kültür ve medeniyetinin etkisiyle çok sayıda söz varlığı geçmiştir.

2005 yılında TDK tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük'te, dönemin Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Halûk AKALIN tarafından “Sunuş” başlığı ile kaleme alınan metinde, söz, terim, deyim, ek ve anlamdan oluşan 104.481 söz varlığının⁵⁷ bulunduğu bahsedilmektedir. TDK, 2019 yılı içinde Türkçe Sözlük'ün 11. baskısının tıpkıbasımını yayımlamış ve sözlüğün son baskısında 122.423⁵⁸ söz varlığının bulunduğu kayda geçmiştir.

10-15 Eylül 2007 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresinde (ICANAS38), sözlü bildiri olarak sunulan çalışmada adı geçen sözlükte 6.463 Arapça söz varlığı⁵⁹ tespit edilmiştir.

Bu bağlamda, ele alınan bazı kavramların, normların ve yapılanmayı oluşturan bazı başlıkların Türkçeye, ağırlıklı olarak Arapçadan geçtiğini belirtmekte fayda görülmektedir.

Hikâye, örf, âdet, âdâb, fal gibi çalışmada sıklıkla kullanılan kavramların Arapçadan Türkçeye geçtiği bilinmektedir.

⁵⁷ Şükrü Halûk Akalın, *Türkçe Sözlük “Sunuş” Bölümü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. XI.

⁵⁸ Türk Dil Kurumu, *Tarihçe*, <https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/> ET: 15.03.2023

⁵⁹ Halit Dursunoğlu, *Türkiye Türkçesindeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları*, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Ank. 2014, s. 146.

Hikâye, TDK, Güncel Türkçe Sözlük'te: “Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması; gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü; aslı olmayan söz, olay”⁶⁰ şeklinde betimlenmektedir.

Hikâyenin sözlük karşılıklarına bakıldığında “Öykü” kelimesi ile de karşılanabileceği görülmektedir. “Hikâye mi, Öykü mü?” meselesinde TDK, iki kelimeyi de aynı anlamda kullanmaktadır.

Konu ile ilgili yazılmış bir makalede yazar, TDK'nin Türkçeleştirme politikasını eleştirmektedir. Ekim 2009 yılında 182. sayısı çıkan Umran Dergisi'nde Ekrem Sakar, Türk Dil Kurumunun Arapça ve Farsça kökenli kelimeler yerine “uydurma” politikasıyla birçok kelime türettiği üzerinde durmaktadır. Üslup ve konuya yaklaşım açısından dikkate değer bu makalede, öz Türkçe kelimelerin kullanımını dil faşizmi olarak değerlendirmektedir.⁶¹

“Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkartmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yükeklığe erıştirmek” amacı taşıyan TDK⁶², Türk dili üzerinde araştırmalar yapmak, yaptırmak; Türk dilinin güncel sorunlarıyla ilgilenererek çözüm yolları bulmak ekseninde çalışmalar yürütmüştür. Buna rağmen bu talep karşısında olumsuz değerlendirmelerle de karşı karşıya kalınmaktadır.

Türk Dil Kurumunun tarihsel misyonuna bakıldığında, Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yerini koruma ve dili geliştirme güdüsü görülmektedir. Bu bilgiler ışığında; 12 Temmuz 1932 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün talebi ile kurulmuş olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti, 1934 yılında yapılan kurultayda Türk Dili Araştırma Kurumu; 1936 yılındaki kurultayda ise Türk Dil Kurumu adını aldığı bilinmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk, 1 Kasım 1936'da Türkiye Büyük Millet Meclisinin V. dönem 2. yasama yılını açış konuşmasında Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun geleceği ile ilgili dileklerini şu sözlerle dile getirmiştir: *Başlarında değerli Eğitim Bakanımız bulunan, Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumunun her gün yeni gerçek ufuklar açan, ciddî ve aralıksız çalışmalarını övgü ile anmak isterim. Bu iki ulusal kurumun, tarihimizin ve dilimizin, karanlıklar içinde unutulmuş derinliklerini, dünya kültüründe başlangıcı temsil ettiklerini, kabul*

⁶⁰ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük “Hikâye” Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 891.

⁶¹ Ekrem Sakar, *“Hikâye Mi, Öykü Mü?”*, Umran Dergisi, İst. Ekim 2009, S. 182, s. 81.

⁶² Türk Dil Kurumu, *Tarihçe*, <https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/> ET: 15.03.2023

*edilebilir bilimsel belgelerle ortaya koydukça, yalnız Türk ulusunun değil, bütün bilim dünyasının ilgisini ve uyanmasını sağlayan, kutsal bir görev yapmakta olduklarını güvenle söyleyebilirim. Tarih Kurumunun Alacahöyük'te yaptığı kazılar sonucunda, ortaya çıkardığı beş bin beş yüz yıllık maddî Türk tarih belgeleri, dünya kültür tarihinin yeni baştan incelenmesini ve derinleştirilmesini gerektirecektir. Birçok Avrupalı bilim adamının katılması ile toplanan son Dil Kurultayının aydınlık sonuçlarını görmekle çok mutluyum. Bu ulusal kurumların az zaman içinde ulusal akademilere dönüşmesini dilerim. Bunun için, çalışkan tarih, dil ve bilim adamlarımızın, bilim dünyasınca tanınacak orijinal eserlerini görmekle mutlu olmanızı dilerim.*⁶³

Hikâye ya da öykü, anlam eksenini tam olarak çizilememiş kavramlar olarak görülse de biri diğerinin yerine kullanılmaktadır. Bu görüşü, Türk Dil Kurumunun desteklediği görülmektedir.

Rumi 29 Mart 1327, Miladi 11 Nisan 1911 yılında çıkan mecmuada (Cilt 2, No:1), Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” adlı makalesinin “Tasfiye Sarfı” başlıklı yazısında kısaca şu duruma dikkat çekmektedir: “Arabî ve Farisî terkipler atılacak. Hangileri müstesna olacak? Evvelâ şunu söyleyelim ki ilmî, fennî ve edebî ıstıhlara şimdilik dokunamayız.”⁶⁴

Dilde sadeleşme mücadelesinin önemli fikir adamlarından Ömer Seyfettin, Arapça ve Farsça dilbilgisi kuralları ile yapılan tamlamalar ve çoğul edatların dilden atılması gerektiğini söylemektedir fakat tekellüme geçmiş yani konuşma diline geçmiş, yerleşmiş ve tamamıyla Türkçeleşmiş olanların kullanılmasında bir beis görmemektedir.

Mısra, dize; kelime, sözcük; Mevla, Rab, Allah, Tanrı; aşk, sevgi; kâinat, âlem, evren gibi ifadeler, Arapça, Farsça ve Türkçe etimolojiye sahip kavramlar, konuşma ve yazı dilinde kullanılmaktadır.

⁶³Türk Dil Kurumu, *Tarihçe*, <https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/> ET: 15.03.2023

⁶⁴ Genç Kalemler Dergisi, Haz. İsmail Parlatır, Nurullah Çetin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2019, s. 78-79.

2. METODOLOJİK TEMELLENDİRME

Tarihî hayat, coğrafi konum, kültürel ögeler, dil gibi unsurlar insan topluluğuna millet olma özelliği kazandıran ortak paydalardır.

Topluluğun temel ihtiyaçlarını işbirliği içinde gerçekleştirebilmesi, toplumu oluşturan bireylerin ve bireyler arası iletişimin doğru kurgulanabilmesi yolunda değerler silsilesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Milletin var olabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için elzem görülen temel ögelerden en önemlisi iletişimdir. İletişimin gerçekleşmesinde dil, toplumu oluşturan ve bireylerin birbirleriyle anlaşmalarını sağlayan unsurdur. Bu bağlamda insanların birbirleriyle anlaşmasını sağlayan doğal bir araç, kendisine özgü kuralları etrafında gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli antlaşmalar sistemi ve ulusal kimlik kazanmış seslerden örülü bir yapı olan dil⁶⁵ aracılığıyla toplumsal düzen, belli kurallar ve ilkeler dizini içinde değerlendirilmektedir.

“Tradisyonalist Yapılanma” başlığı altında, sosyal ve beşerî bilimlerin çerçevesini çizen bazı ilkeler söz konusudur. Bu ilkeler sosyal, kültürel ve beşerî ilişkileri bir düzen içinde yönetmesi ve yönlendirmesi bakımından önem arz etmektedir.

Sosyal ve beşerî ilkelerin, bir diğer tabirle sosyal kuralların, en önemli ve ortak niteliği müeyyidelerdir. Ahlâkî ve yasal buyrukları ifa eden güç olan müeyyideler yani yaptırımlar, bireyi ve toplumu düzenleyici ve denetleyici mekanizmanın özünü oluşturmak, sosyal denetimi sağlamak ve sosyal etkinlikleri var edebilmek için işletilmektedir.⁶⁶

Toplumsal yaşamı, yaptırım gücü merkezinde uygulanabilirlik özelliklerine göre nizam dairesine çeken normlar, kendi bünyesi içinde birtakım alt gruplara ayrılır:

1. Gelenek
2. Görenek
3. Örf

⁶⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İst. 2006, s. 3.

⁶⁶ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, BilgeSu Yayıncılık, Ank. 2016, s. 171.

4. Âdet
5. Âdâb-ı Muaşeret
6. Töre

Dil bilim özelliği bakımından tanımlama ve sınırlama açısından bir hayli zor olan bu tasnif, kavramların yaygınlıklarına, işlevlerine, sosyal değerlerine, bölgesel oluşlarına ve sosyal sınıflarına göre ayırım göstermektedir.⁶⁷

2.1.GELENEK

Toplumların hâl ve tutum özelliklerini oluşturan temel alışkılar, toplumda nesilden nesile söz ve yazı ile aynı zamanda davranışla aktarılan sanat ürünleri, anılar, görenekler, alışkanlıklar gibi değerler ⁶⁸ gelenek kavramının özünü oluşturmaktadır. Geleneğe dayanan inanç ile gelenekler yoluyla aktarılan düşünce tarzlarına takınan tavır; geleneksel, yerleşik ve kurumsallaşmış olanı yeni ve modern tarza yeğleme tutumu⁶⁹ geleneğin konusunu kapsamaktadır.

*Orhan Veli Kanık, bir akşam meyhanede bir arkadaşından Fuzûlî'nin "Kârbân-ı râh-ı tecridiz hatar havfin çekip/Gâh Mecnun gâh ben devr ile nevbet bekleriz" beytini duyunca "müthiş" der. Ardından "Bırak canım, o da el açmışlardan" sözüyle Fuzûlî'yi bir anda geriye itiverir.*⁷⁰

Modernist bir sanatçının geleneğin içinde barındırdığı estetiğin karşısında gerçekliği ele alışı ile fikir dünyasının geleneksel teoriyle çatışmasını anlatan bu anekdot, tradisyonalist yapılanmanın modern sanattaki açmazlarına örnek gösterilmektedir. Bunun yanında sanatın estetiğine her dönemde olduğu gibi çağdaş yazında da ihtiyaç duyulmaktadır ki modernist sanatçılar her ne kadar geleneksel yapıya savaş açmış gibi görünseler de onlar da “el açmışlardan” olmuşlardır.

Çalışmamızın hedefini oluşturan Kâmuran Şipal, son romanı olan “Dua Çiçeği” adlı eserinde, gelenek başlığında değerlendirebileceğimiz şu ifadeleri ortaya koymaktadır:

⁶⁷ Örnek, *a.g.e.*, s. 173.

⁶⁸ Afşar Timuçin, *Felsefe Sözlüğü*, Bulut Yayınları, İst. 2004, s. 226-227.

⁶⁹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İst. Şubat 1999, s. 373.

⁷⁰ Ertan Örgen, *Türk Şiirinde Gelenek-Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri*, Palet Yayınları, Konya Aralık 2010, s. 9.

Betül'ün söyledikleri geldi aklına. İrkildi birden. Betül, Fadime ablasının evleneceğini söylemişti. Fadime'nin düğününe ilişkin olası sahneler canlandı kafasında. Ve bir deyiş:

Altın tas içinde kınalar ezildi,

Gümüş taraklarda zülüfler çözüldü.

(...) Sonra tek bir gömlekle kaldı, ütü tahtasının önünde dikilip ütü yaptı ve ütü yaparken ninni söyledi, arada zaman zaman bir dörtlüğü dillendirdi:

Kınayı getir aney,

Parmağı batır aney,

Bir gün misafirem

Koynunda yatır aney!

At üzerinde güvey evine götürülürken yolda Fadime'nin yüzüne tutulan aynadan kendi yüzünü görür gibi oldu. Aptal bir yüzü vardı. “Gel Fadime, kaçalım seninle?” dese, Fadime, “Sen ne aptal bir çocuksun! Beşik kertmelerden dönülür mü!” diye yanıtlardı kuşkusuz.⁷¹

Türkçe “gelmek” fiilinden türetilen bir isim olan gelenek; TDK, Güncel Türkçe Sözlük'te, bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon ⁷² anlamında kullanılmaktadır.

Yaptırım gücü olması bağlamında bireylerin, kurumların, toplumun ve toplumsal yaşamın düzenlenmesinde denetimi ve gözetimi etkili bir norm olan gelenek, geçmişten günümüze insanların kazandığı sosyal ve kültürel alışkanlıkların, davranışların ve bilginin hayatın içinde kullanılmasını sağlamaktadır.

Edward Shils, “Gelenek” adlı ünlü makalesinde kavramın kesin ölçütünü: “İnsan eylemlerinin düşünce ve muhayyile aracılığıyla yaratılmış olması ve bir

⁷¹ Kâmuran Şipal, *Dua Çiçeği*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Nisan 2021, s. 60-61.

⁷² TDK, *Güncel Türkçe Sözlük “Gelenek” Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 741.

kuşaktan diğerine intikal etmesi”⁷³ olarak değerlendirmektedir. Geçmişten günümüze, kuşaktan kuşağa intikal ettirilen ya da tevarüs edilen herhangi bir şeyin; mevcudiyeti, kabul görmesi, değer atfedilmesi, yasalaşması ya da aksi hâlde, gerekli durumda asimile edilmesi⁷⁴ geleneksel yapının en önemli niteliklerini teşkil eder.

“Ben bu hayvanlara acıyorum teyze...” dedi. “Yazık değil mi? Her yıl binlercesinin canına kıyılıyor.”

“Yoo, yoo!” dedi kadın hemen. “Allah onları kurban edilmek için yaratmıştır. Ne mutlu ki onlara kurban ediliyorlar.”

*Kadın, bunun üzerine Hazreti İsmail’in kurban edilme kıssasını anlatmaya başladı. Aynı kıssayı kadından geçen kurbanda da dinlemişti.*⁷⁵

2.2.GÖRENEK

TDK, Güncel Türkçe Sözlük’te, görenek; bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı, âdet, alışkı⁷⁶ olarak tanımlanmaktadır.

Oldukça uzun bir zamandan beri yapılagelmekte yani yapılıyor olan ne var ki hâlen âdet hâli kazanmamış⁷⁷ sosyal norm kabul edilen görenek, örfe, âdete ve geleneğe göre yaptırım gücü daha zayıf görülmektedir.⁷⁸

Örfteki yapıma zorunluluğu, âdet ve gelenekteki yapılmalı özelliği, görenekte yapılabilmesi niteliğini⁷⁹ almaktadır. Bu bağlamda “Café Royal” adlı hikâyesinde Şipal, görenek kavramına örnek verilebilecek şu sözleri kaleme almıştır:

Oğlanın dikkatini bir başka konu üzerine çekmek için, “Aç bakayım ağzını!” dedi. Oğlan ağzını açtı.

“Sen bu sabah dişlerini fırçalamamışsın!”

Oğlan, haksız yere suçlanmanın başkaldırısıyla, “Fırçaladım!” diye cevapladı. Adam, sanki orada olmayan bir başkasına söyler gibi, “Bakın şunun

⁷³ Edward Shils, *Gelenek*, Çev. Hüsametdin Arslan, Doğu Batı Dergisi, Kasım/Aralık/Ocak 2003-04, Y. 7, S. 25, s. 116.

⁷⁴ Shils, *a.g.m.*, s.116.

⁷⁵ Kâmuran Şipal, *Beyhan, Kurban Eti*, Yapı Kredi Yayınları İst. Ocak 2022, s. 44-45.

⁷⁶ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük “Görenek” Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 779.

⁷⁷ Işıl Altun, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Yayıncı Yayınları, Kocaeli 2004, s. 83.

⁷⁸ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, BilgeSu Yayıncılık, Ank. 2016, s. 179.

⁷⁹ Örnek, *a. g. e.*, s. 179.

dişlerine, hiç fırçalanmış gibi duruyor mu?” dedi. Bunun üzerine, oğlanın yüzü birden karıştı, ağlamaklı bir sesle, “Fırçaladım, annem de gördü!” diye karşılık verdi.

“Peki peki, fırçalamışsın. Madem annen de görmüş... Yatmadan önce dua da ediyor musun bari?”

“Ediyorum tabii.”

“Allahım, sen beni koru, bana iyi uykular ver, diyor musun?”

“Annemle beraber dua ediyoruz” dedi oğlan.⁸⁰

Görenek, uyulmadığında herhangi bir zorlamaya gidilmeyen, sosyolojik evrede daha hafif kabul edilen, genellikle gelenek kavramıyla birlikte kullanılan bir tabirdir. Türkçede görenek kelimesi ile âdet kelimesi hemen hemen aynı anlamı⁸¹ ifade etmektedir.

Kâmuran Şipal, Türk toplumunun gelenek ve görenek bağlamında insancıl yönünü “Cam Fanus” hikâyesinde:

Adam sordu bir ara:

“Hangi millettensiniz?”

“Türk.”

“Türk?”

“Türk.”

“Oho!” dedi adam gülererek. “Türk ha?” Birden gülümsemesi kesik kesik bir kâhkahaya dönüştü. “Türk ha? Tahmin etmiştim!” diye ekledi. Elini dostlukla, güvenle öğrencinin elinin üzerine koydu.

Gülümseyerek, “Nasıl?” diye sordu öğrenci.

⁸⁰ Kâmuran Şipal, **Köpek İstasyonu**, *Café Royal*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 471.

⁸¹ H. Musa Taşdelen, **Gelenek ve Görenek**, TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/>, ET: 20.04.2023

“Nasıl mı? İnsanlığınızdan beyim, insanlığınızdan. Üstüme başıma bakmadan, yoksulluğuma aldırmadan gelip yanıma oturdunuz. Benimle sohbet ettiniz.”⁸² sözleriyle ortaya koymaktadır.

2.3.ÖRF

Kâmuran Şipal, 1971 yılında kaleme aldığı Buhûrumeryem adlı hikâye kitabında yer alan Bebekli Kilise öyküsünde “*Ve bayramlarda hep öğretmenlerinin evine gidilmiş, hep el öpülmüştür.*”⁸³ der.

Arap dil etimolojisinde “iyi olan, yadırganmayan, bilinen, tanınan; peş peşe gelen”⁸⁴ manalarındaki urf kelimesinin Türkçe telaffuzu olan örf; toplumda genel kabul gören sürekli veya baskın tatbikatı bulunan sosyal davranış biçimleri ve dildeki yerleşik kullanımlar⁸⁵ anlamında bir terim ifadesidir.

Arapça isim olan örf kelimesi; âdet, hüküm, gelenek anlamlarından gelmekte, çoğul isim olarak örfiyyât kelimesi; âdete, geleneğe bağlı olan şeyler,⁸⁶ yasalarla belirlenmeyen, halkın kendiliğinden uyduğu gelenek⁸⁷ olarak tarif edilmektedir.

Bugün anladığımız “örf ü âdet” manasındaki örf, Osmanlılarda örf-i ma’rûf veya âdet şeklinde ifade edilmektedir. Osmanlılar, direkt devletin icra kuvvetini ve otoritesini temsil edenleri ehl-i örf tabiri ile değerlendirmiştir. Örf mefhumu, açıkça siyasî otorite ve icra düşüncesini belirlemektedir.⁸⁸

Yed-i Beyzâ hikâyesinde Kâmuran Şipal, örf konusu ile ilgili örnek verilebilecek şu sözleri eserinde işlemiştir:

“Sizin bu sözünü ettiğiniz yasaklar yeni değil ki!” diyor; “Bugün bile örf ve âdetlerini yitirmemiş birçok ilkel kabilede bu yasakları görürüz” diye ekliyor. “Biliyorsunuz, ilk insan toplulukları olan klanlarda her klanın bir totemi vardı. Bir toteme mensup bir erkek aynı toteme mensup kadınla evlenemez, onunla sevişemezdi ve bunun tersi bir davranış ölümle cezalandırılırdı. Buluşa erer ermez oğlanlar aile

⁸² Kâmuran Şipal, **Beyhan, Cam Fanus**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 100.

⁸³ Kâmuran Şipal, **Buhûrumeryem, Bebekli Kilise**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 294.

⁸⁴ İbrahim Kâfi Dönmez, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Örf” maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 2007, C. 34, s. 87.

⁸⁵ Dönmez, **a.g.e.**, s. 87.

⁸⁶ Ferit Develioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ank. 1999, s. 850-851.

⁸⁷ TDK, **Güncel Türkçe Sözlük “Örf” Maddesi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 1546.

⁸⁸ Halil İnalcık, **Osmanlı’da Devlet, Hukuk ve Adâlet**, Kronik Kitap, İst. 2020, s. 34.

yuvalarından ayrılır, kendilerine ayrılmış evlerde toplu olarak yatıp kalkarlardı. Yemek yemek için evlerine geldiklerinde kız kardeşleri varsa ve kız kardeşleri evdeyse, yemek yemeden dönüp giderlerdi. Sonra Doğu Afrika'da bir kabilede kızlar buluğ çağından başlayarak evleninceye kadar babalarından kaçır, yolda babalarına rastladıkları zaman saklanır, asla onun yanı başında oturmazlardı. Bugün bile birçok kabilede kız kardeşle erkek kardeş birbiriyle el sıkışamaz, birbirine hediye alıp veremez, ancak birkaç adım uzaklıktan birbiriyle konuşabilir.”⁸⁹

Ve yine Demir Köprü romanında: “Annem, ‘Gel haydi, elini yüzünü yıka, bayramlıklarını giy!’ dedi. ‘Dayının, yengenin elini öper, sonra da komşuları dolaşırsın.’”⁹⁰

2.4.ÂDET

Toplumda kabul görmüş ve geçmişten geleceğe tekrarlanarak aktarılmış alışkanlıklar ifadesinde bir kavram olan âdet, eski duruma dönmek; geri çevirmek, bir şeyi tekrarlamak, üst üste yaparak alışkanlık haline getirmek⁹¹ anlamlarında Arapça avd kökünden türetilmiştir.

Yazar Şipal, “Beyhan” adlı hikâye kitabında yer alan Bahşiş öyküsünde, âdet konusunu ele alabileceğimiz şu ifadeleri kaleme almıştır:

“Yemeği yer yemez servis yerine doğru yürüdüm. ‘Usta’ dedim, ‘Borcumuz ne kadar?’

‘Yüz yetmiş kuruş.’

Cebimden bir iki buçukluk çıkarıp uzattım. O, hemen bize doğru seğirtti. Tabaklıktan bir tabak alıp paranın üstünü içine koydurdu. Paranın yanına birkaç da kürdan atıp tabağı önüme sürdü. Eskiden burda böyle şey yoktu, diye düşündüm; yeni bir âdet...”⁹²

⁸⁹ Kâmuran Şipal, **Buhûrumeryem, Yed-i Beyzâ**, İst. Ocak 2022, s. 326.

⁹⁰ Kâmuran Şipal, **Demir Köprü**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 57.

⁹¹ Hayreddin Karaman, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Âdet” maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1988, C. 1, s. 369.

⁹² Kâmuran Şipal, **Beyhan, Bahşiş**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 89.

2.5.ÂDÂB-I MUAŞERET

Kızgınlık ve şiddetten sakınarak yumuşak huylu olmak, dostluğa önem vermek, hakkına razı olmak, yapılan iyiliklere karşı teşekkür etmek, bir işte azim ve sebat sahibi olmak, günahlardan kaçınmak, başkalarını kötölemekten kaçınmak, kendini üstün görmemek, ağırbaşlı ve vakur olmak, yardımsever olmak...⁹³

*Bir oyundu, gizli bir oyun, gizlerin oyunu ve oyun uzadıkça gerçek yaşam oyuna dönüşüyordu. Neydi örneğin son tartışma? Karısını ve oğlunu bırakıp bir hafta gibi bir süre sözde bir iş gezisine çıkıp evden uzakta kalmasına yol açacak kadar önemli olay neydi? Ne yapmıştı karısı? Neyi yanlış yapmıştı? Kayınvalidenin de hazır bulunduğu bir akşam yemeğinde ne demişti hepsi? “Ağzını kapa!” Ne vardı sanki bunda? Yemek yerken elbette konuşulmaz, ağız kapalı tutularak lokmalar çiğnenirdi. Görgü kuralları bunu gerektiriyordu. Yine görgü kurallarına göre, dirsek sofraya dayalı, bir şey yenilip içilmezdi. Bir şey kesileceği zaman, bıçak sağ ele, çatal sol ele alınır, çatalın dişleri yiyeceğe batırılarak kesme işi yapılır, sonra bıçak tabağın yanına bırakılıp çatal tekrar sağ ele alınırdı. Bunlar bilinmesi gereken şeylerdi.*⁹⁴

Âdâb-ı Muaşeret; toplum içinde yaşayan bireylerin, birlikte yaşadıkları ve iletişim kurdukları diğer bireylerle uyum içinde yaşamasına vesile olan, yaşamın günlük akışında insanların uymaları gereken ahlâk, talim ve terbiye, görgü kurallarına⁹⁵ denmektedir.

Kâmuran Şipal, Sırrımsın Sırdaşımsın adlı romanında ahlâk ve görgü normunun altını şu şekilde çizmektedir:

*Müdire Hanım ayağa kalkıyor, yanına gelip tombul elini yanağına koyuyor ve okşayarak yanağında bir, iki geziniyor el! Derken, “Bir büyüğünle konuşurken ona sen değil, siz diyeceksin!” sözcükleri dökülüyor ağzından.*⁹⁶

⁹³ Musa Kazım Yılmaz, *Hucûrât Suresinin Öne Çıkardığı Âdâb-ı Muaşeret*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Temmuz-Aralık 2017, C. 38, s. 28.

⁹⁴ Kâmuran Şipal, *Köpek İstasyonu, Café Royal*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 469-470.

⁹⁵ Musa Kazım Yılmaz, *Hucûrât Suresinin Öne Çıkardığı Âdâb-ı Muaşeret*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Temmuz-Aralık 2017, C. 38, s. 2.

⁹⁶ Kâmuran Şipal, *Sırrımsın Sırdaşımsın*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 270.

2.6.TÖRE

Türk töresi, eski Türklere atalarından kalma bütün kuralların toplamıdır, diyen Ziya Gökalp, yazılmış yasalarla birlikte yazılmamış uygulamaları da töre olarak değerlendirmektedir.⁹⁷

Konargöçer Türk toplulukları tarafından uygulanan, ahlâkî kurallar ve davranış özelliklerini ifade eden müeyyideler olan temel kaideler; toplumların sosyo-ekonomik ilişkisiyle gelişim gösteren kültürel unsurlar ve bu gelişim neticesinde teşekkül eden toplumsal yapı; türlü sözlü hukuk kurallarının oluşmasına temel teşkil etmiştir. Bu sözlü kurallara töre adı verilmiştir.⁹⁸

Sosyal ve ekonomik anlaşmazlıklardan kaynaklanan bu kurallar, günlük hayatta karşılaşılan sorunları çözmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanında ahlaki konularda da sorunların ortaya çıkması yeni kuralların oluşturulmasını ihtiyaç haline getirmektedir.⁹⁹

Orhon Yazıtları üzerine çalışan Talât Tekin'e göre; törü kelimesi, sözlü yasa, töre, tören ve merasim¹⁰⁰ anlamlarına gelmektedir.

Türklerin ilk yazılı metinleri olan Orhon Yazıtları'nda töre ifadesi, törü/törüg kelimeleri ile karşılanmaktadır. Yazıtlarda bu ifadeler genel olarak yasa/kanun anlamında kullanılmaktadır. Kül Tigin Doğu Yüzü 3. satırda “ilig tutup törüg itmiş”¹⁰¹ ifadesi günümüz Türkçesine “devleti yönetip yasaları düzenlemişler”¹⁰² şeklinde çevrilmektedir.

Kâmuran Şipal, “Demir Köprü” romanında töresel ve törensel kurallar ile ilgili Türk-İslâm dünyasında kurban kesimini şu sözlerle anlatmaktadır:

Kasap olacak şişko adam, kurban kesimi üzerine açıklamalarda bulunuyordu: “Rahim ve rahman sıfatı çekilir aradan, celal sıfatı araya girer. Çünkü rahim ve rahman sıfatlarında beslemek, büyütme, rızıklandırmak vardır. Yani Allah'ın adıyla, yani Allah her şeyin üstündedir. Yaşattığı gibi öldürür de...

⁹⁷ Ziya Gökalp, *Türk Töresi*, Haz. Bilgehan Atsız Gökdağ, Akçağ Yayınları, Ank. 2021, s. 16.

⁹⁸ Seyfettin Arslan, *Türk Töresi ve Hüseyin Nihal Atsız'ın “Bozkurtların Ölümü” Adlı Romanında Töreyle Dair Unsurlar*, Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, Nisan 2019, C. 2, S. 1, s. 6-7.

⁹⁹ Arslan, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁰⁰ Talât Tekin, *Orhon Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. Nisan 2014, s. 177.

¹⁰¹ Tekin, *a.g.e.*, s. 24.

¹⁰² Tekin, *a.g.e.*, s. 25.

Allahuekber denilip bıçak çekilir. Hayvanın en nazik yeri hançere, yani gırtlak, yani şahdamarıdır. Hançerenin kesilmesi, şahdamarından kan akması bir anda olmalıdır.”¹⁰³

Hristiyanlığın kutsal kitabı İncil’de töre ile Tanrı sözü kıyaslanmakta ve şöyle bir hüküm verilmektedir:

Bu sırada Yeruslaim'den bazı Ferisiler ve din bilginleri İsa'ya gelip, “Öğrencilerin neden atalarımızın töresini çiğniyor?” diye sordular, “Yemekten önce ellerini yıkamıyorlar.” İsa onlara şu karşılığı verdi: “Ya siz, neden töreniz uğruna Tanrı buyruğunu çiğniyorsunuz? Çünkü Tanrı şöyle buyurdu: ‘Annene babana saygı göstereceksin’; ‘Annesine ya da babasına söven kesinlikle öldürülecektir.’ Ama siz, ‘Her kim anne ya da babasına, benden alacağın bütün yardım Tanrı'ya adanmıştır derse, artık babasına saygı göstermek zorunda değildir’ diyorsunuz. Böylelikle, töreniz uğruna Tanrı'nın sözünü geçersiz kılmış oluyorsunuz. Ey ikiyüzlüler! Yeşaya'nın sizinle ilgili şu peygamberlik sözü ne kadar yerindedir:

Bu halk dudaklarıyla beni sayar,

Ama yürekleri benden uzak.

Bana boşuna taparlar.

Çünkü öğrettikleri, sadece insan buyruklarıdır.”¹⁰⁴ (Matta, 15: 1-9)

Türk tasavvuf edebiyatında, tekke şiirinin önde gelen ismi Pir Sultan Abdal, töre konusunda şu dizeleri söylemektedir:

Pîr Sultan Abdal, yüksek uçarsın

Selâmsız sabahsız gelir geçersin

Âşık, muhabbetten niçin kaçarsın

*Böyle midir yolumuzun töresi*¹⁰⁵

¹⁰³ Kâmuran Şipal, *Demir Köprü*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 55.

¹⁰⁴ İncil, *Töre mi, Tanrı'nın Sözü mü?*, Kitabı Mukaddes Şirketi&Yeni Yaşam Yayınları, İst. Ağustos 2015, s. 33.

¹⁰⁵ Pir Sultan Abdal, *Yaşamı ve Bütün Şiirleri*, Haz. Cahit Öztelli, Özgür Yayınları, İst. Ağustos 2004, s. 219.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1. KÂMURAN ŞİPAL’İN ESERLERİNDE TRADİSYONALİST YAPILANMA

1.1.GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Milletlerin kendine has toplumsal mirasının gelecek nesillere aktarıldığı maddî ya da manevî değerler bütününe kültür denmektedir.

Fransızca “culture” kelimesinden Türkçeye geçtiği bilinen kültür kelimesi TDK, Güncel Türkçe Sözlük’te; Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin; bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü; muhakeme, zevk ve eleştirme yeteneklerinin öğrenim ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi; bireyin kazandığı bilgi; tarım anlamlarında kullanılmaktadır.¹⁰⁶

Cumhuriyet öncesi dönemde Türk dilinde kültür kelimesinden evvel Arapça hars kelimesi yer almaktadır. Hars kelimesi, “tarla sürmek, kültür” anlamlarına gelmektedir.¹⁰⁷

Bronislaw Malinowski, Bilimsel Bir Kültür Teorisi adlı eserinde kültürü, kullanım ve tüketim maddelerinden, çeşitli halk gruplarının yapısal hak ve görevlerinden, insan düşünce ve becerilerinden, inanç ve alışkanlıklardan oluşan tümel¹⁰⁸ birliktelik olarak değerlendirmektedir.

Kültür geleneği, bireylerin ve topluluklarının kültürel kimliklerinin önemli kısmını oluştururken diğer yandan da tüm insanlığın ortak bir mirası olarak görülmektedir.¹⁰⁹

Toplumların yarattığı düşünce, inanç ve alışkanlıklar; hak ve görevler; zevk ve eleştirme yeteneği ile sanat eserlerinin oluşturulması gibi maddî-manevî değerler

¹⁰⁶ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük “Kültür” Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 1282.

¹⁰⁷ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ank. 1999, s. 333.

¹⁰⁸ Bronislaw Malinowski, *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, Çev. Saadet Özkal, Kabalcı Yayıncılık, İst. Haziran 2020, s. 72.

¹⁰⁹ Erman Artun, *Türk Halkbilimi*, Kitabevi Yayınları, İst. Eylül 2005, s. 313.

halk kültür geleneğini var etmektedir. Halk kültür geleneğinin kodlarından biri de doğum, evlenme ve ölüm ritüellerini içine alan geçiş dönemleridir.

Geçiş törenleri, halk edebiyatında geleneksel yapılanmanın kapsamında yer alan aşamalardır. İnsanın hayat yolculuğu boyunca karşılaşacağı ve yaşayacağı geçiş aşamaları üç önemli dönem olarak tasniflenmektedir.

Bunlar, sırasıyla doğum, evlenme ve ölüm ayinleridir. Her bir ritüel kendi başına ayrı ayrı derinlemesine incelenebilecek değerde çalışma konuları olarak değerlendirilmektedir. Bu tezde; geçiş döneminin bu üç aşamasına değinilirken, Kâmuran Şipal'in eserlerinde yer alan konuyla alakalı örneklerle başlıklar geliştirilmek istenmektedir.

1.1.1. DOĞUM

Geçiş döneminin ilk aşaması bildiği üzere doğum, yaşamda mütemadiyen mutlu bir olay olarak görülmektedir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne ve babayı değil, aynı zamanda aile soyunun her bir bireyi ile komşuları da sevindirmektedir.¹¹⁰

Kâmuran Şipal'in "Beyhan" adlı hikâyesinde doğum ritüeli ile ilgili geçen bu bilgiler, okuyucuya şu şekilde yansıtılmıştır:

*"Bir akşam divanda oturuyoruz. Karımın bana vereceği sevinçli bir haber var. Haberin ne olduğunu biliyor, bilmezlikten geliyorum. Karım çekiniyor. Üzerine düşüp ağzından alıyorum. 'Bir çocuğumuz olacak!' diyor karım, şimdiden bir anne sevinciyle. Kızacağımı sandığını, çekindiğini görüyorum. Karımı sevindirmek geçiyor içimden; 'İyi...' diyorum, 'Bir çocuğumuz olsun.' Sonra, 'Ne zaman olacak?' diye soruyorum. 'Dokuz ay sonra' diye cevap veriyor."*¹¹¹

1.1.2. EVLENME

Bireylerin yaşam yolculuğunun geçiş aşamalarından ikincisi evlenme ritüeli olarak kabul edilmektedir. Kadının ve erkeğin, tasada ve kıvançta birlikteliğinin ilk noktası, evlilikle başlamaktadır.

¹¹⁰ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, BilgeSu Yayıncılık, Ank. 2016, s. 184.

¹¹¹ Kâmuran Şipal, *Beyhan, Beyhan*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 21.

Kadına ve erkeğe yeni bir rol kazandıran evlilik, bununla birlikte aile olabilmeyi ilk koşulu olarak görülmektedir. Evlenme ediminden sonra gelin ve damat; eş, karı-koca, evli-barklı sıfatlarını kazanmaktadır. Geleneksel süreç ile topluma birlikteliğini ilan eden bireyler, anne ve baba olma meşruluğunu da kazanmaktadır. Yeni aile yapısıyla beraber yeni akrabalık ilişkileri de oluşmaktadır. Toplumsal yapının temelini oluşturan aile, evlilik olgusuna evrensel bir özellik kazandırmaktadır.¹¹²

“Bir Nikâh Töreni” adlı hikâyesinde Kâmuran Şipal, evlenme ritüeliyle alakalı olarak şu hükmü vermektedir:

“Birden nikâh memurunun sesi geldi kulağıma: ‘İsminiz?’ Soru bana sorulmuş gibi irkildim. ‘Nerde oturuyorsunuz?’ Nikâh memurunun elleri masanın üzerindeki kâğıtlarda. İnce bir adam. Yoksa bana mı öyle geldi? Derken ellerini kenetleyip masanın üzerine koydu. İlk kez gözlerini kaldırdı. Önce güveye, sonra geline baktı: ‘Biliyorsunuz ki, evlilik toplumsal bir olaydır.’”¹¹³

Toplumsal bir olay olan evlilik ile doğan aile, dayanışma ve ekonomik ilişki bağlamında milletlerin kültürel izdüşümünü yansıtan bir edim olarak görülmektedir.¹¹⁴

Aynı hikâyede yazar, evliliğin devamlılığı, huzuru ve mutluluğu üzerinde durmaktadır:

“Nikâh memuru değerli konular, tanıklar, davetliler sözcüklerini sık sık kullanmaya başladı. ‘Dileğimiz sürekli ve mutlu bir yuva kurmanızdır.’”¹¹⁵

1.1.3. ÖLÜM

Geçiş döneminin son aşaması ölüm, maddî hayatın sonu olarak ifade edilmektedir. Ölüm, her ne kadar bir hakikati tarif etse de kabullenmesi zor bir gerçekliği yaşatmaktadır.

¹¹² Işıl Altun, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Yayıncı Yayınları, Kocaeli 2004, s. 89.

¹¹³ Kâmuran Şipal, *Elbiseciler Çarşısı, Bir Nikâh Töreni*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 128.

¹¹⁴ Işıl Altun, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Yayıncı Yayınları, Kocaeli 2004, s. 90.

¹¹⁵ Kâmuran Şipal, *Elbiseciler Çarşısı, Bir Nikâh Töreni*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 129.

Kitab-ı Dedem Korkut ya da Kitab-ı Dedem Korkut Ala Lisan-ı Taife-i Oğuzan'da yer alan “Kazan Bey Oğlu Uruz Bey’in Tutsak Olduğu Boyu Beyan Eder Hanım Ey!” hikâyesinde, Dedem Korkut ölümle ilgili şu Oğuzname’yi der:

İmdi hani dediğim bey erenler

Dünya benim diyenler

Ecel aldı, yer gizledi

Fâni dünya kime kaldı

Gelimli gidimli dünya

Ahır son ucu ölümlü dünya¹¹⁶

Ölüm, ölenin geride bıraktıklarına, travma ve çaresizlik hissi yaşatmaktadır. Ölüm karşısında yaşanan sarsıntı, kabullenemeyiş ve korku; insanın hareket, davranış ve bilincini dağıtmaktadır.

“Her nefis ölümü tadacaktır”¹¹⁷ (Ankebût 29/57) ifadesi sonuçta her canlı gibi insanların da Allah’ın takdir ettiği kadar yaşayıp sonunda öleceğini belirtmektedir.

Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde İkinci Yenicilerin önemli şairlerinden Cemal Süreya’nın “Sizin Hiç Babanız Öldü Mü?” şiirinde: “Sizin hiç babanız öldü mü?/Benim bir kere öldü kör oldum/Yıkadılar aldılar götürdüler/Babamdan ummazdım bunu kör oldum”¹¹⁸ mısraları ile ölüme karşı isyan bayrağı açmıştır. İsyen, ölüm karşısında insanoğlunun sonsuz yenilgisi¹¹⁹ olarak görülmektedir. “Üstü Kalsın” şiirinde: “Her ölüm erken ölümdür”¹²⁰ mısrası ile de ölüm olgusunun insanı çaresiz bırakmasını anlatmaktadır.

Cumhuriyet dönemi Garip Hareketi (Birinci Yeniciler) şairlerinden Orhan Veli Kanık’ın “Kitabe-i Seng-i Mezar” adlı şiirinde şu mısraları demekten kendini alamaz:

¹¹⁶ Dede Korkut Hikâyeleri-Kitab-ı Dedem Korkut-, Haz. Ayşegül Çakan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İst. Haziran 2019, s. 93.

¹¹⁷ Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâlî*, Haz. Kasım Yayla, Merve Yayınları, İst. 2014, s. 402.

¹¹⁸ Cemal Süreya, *Sevda Sözleri-Bütün Şiirleri-*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Mart 2011, s. 26.

¹¹⁹ Işıl Altun, *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Yayıncı Yayınları, Kocaeli 2004, s. 93.

¹²⁰ Cemal Süreya, *Sevda Sözleri-Bütün Şiirleri-*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Mart 2011, s. 302.

Yalnız şu beyit kaldı,

Kahve ocağında, el yazısıyla:

‘Ölüm Allah’ın emri,

Ayrılık olmasaydı.’¹²¹

Tüm bu bilgilerin ışığında son olarak ise Müslümanların kutsal kitabı Kelâmullah, ölüm ile ilgili şu hükmü verir: “Haberiniz olsun, o kaçıp durduğunuz ölüm muhakkak gelip size çatacak.”¹²² (Cuma 62/8)

Kâmuran Şipal, ilk romanı olan “Demir Köprü” adlı eserine okuyucuyu, ölümle yüzleşmeye davet ederek başlamaktadır:

“Sonra daha başka sesler karıştı araya. ‘Sen göresin diye.’ – ‘Bir gündüz, bir gece başında bekledik.’ – ‘Dün bu saatte yaşıyordu.’ – ‘Süt verdim, bir yudum aldı.’ – ‘Başında Kuran okumaya başladık.’ – ‘Bir ara gülümser gibi yaptı, dudaklarını oynattı.’ – ‘Yanına koştuk, güçlükle senin ismini söyledi.’ – ‘Yüzündeki sineği kovmak için yaklaştığımda, baktım gözleri kaymış.’ – ‘Hiç anlamadık nasıl öldüğünü, hiç!’”¹²³

Yazar, ilk romanı “Demir Köprü” başlıklı eserinde, annesinin ölümü üzerine memleketine yaptığı dönüş yolculuğunu ve bu yolculukta geriye dönüş tekniğiyle geçmiş yaşantısını anlatmaktadır. Yazar, ikinci romanında da okuyucuyu, yine bir ölüm sahnesiyle karşı karşıya bırakmaktadır:

“Yıllar sonra uzun sürmüş bir hastalığın ardından ölen babasının cenazesine gitti; gömütlükte cenazelerin yıkandığı yere girip, içindeki tüm direnişe karşın, yine de saygıyla eğilip öptü babasının elini.”¹²⁴

¹²¹ Orhan Veli Kanık, *Bütün Şiirleri*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2007, s. 47. Orhan Veli Kanık, *Sakin Şaşırma*, Haz. Memet Fuat, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2009, s. 32.

¹²² Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli*, Haz. Kasım Yayla, Merve Yayınları, İst. 2014, s. 552.

¹²³ Kâmuran Şipal, *Demir Köprü*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 9.

¹²⁴ Kâmuran Şipal, *Sırrımsın Sırdaşımsın*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 204.

1.2.OKÜLT İNANIŞLAR

İnsan, var olduğundan bugüne değin, tarihin her döneminde, bilinmeyene karşı bir iptilâ duygusu geliştirmiş, bilinmeyenin özünü, esasını kavramak istemiş ve aynı zamanda geleceğe dair de benzer merak duygusu içinde aklında beliren soruların cevabını aramıştır.

Saklı veya gizli manalarında kullanılan “okült” kavramı Latince “Occultus” sözcüğünden türetilmiştir. Genel olarak, akıl ve bilimden uzak bir biçimde sıra dışı yollarla bilinmeyen ve görünmeyen yani gaybın araştırılması demektir.¹²⁵ Fransızca “occultisme” sözcüğünden dilimize geçmiş olan okültizm kavramı TDK, Güncel Türkçe Sözlük’te, “gizlilik” anlamında kullanılmıştır.¹²⁶ Niteliği ve içeriği tam olarak bilinmeyen, ruh/nefs kabiliyetlerini kullanarak veya ruhlar âlemi ile ilişki kurarak duyular ötesi yani bilinmeyen, görünmeyen varlık ve olaylardan haber verilebileceğini veya olağanüstü işler yapılabileceğini ileri süren fikirler için kullanılan genel bir görüşür. Bu kavrayışın temelinde, hakikate ve duyular ötesi âleme rasyonel metotlarla değil, birtakım olağan dışı yöntemle ulaşmaya çalışmak yatmaktadır.¹²⁷

Eski medeniyetlere kadar uzanan bir kökene sahip olan bu içtihat, tarihte sihir, kehânet, simya ve astroloji gibi adlandırmalarla ifade edilmiştir. Günümüzde, bu isimlendirmelerin yanı sıra, Fizyonomi, Frenoloji, Grafoloji, Nümeroloji, Kabala, Gnostizim gibi farklı adlar altında varlığını sürdürmektedir.¹²⁸

Aklı, bilgiyi ve birikimi bir kenara bırakıp önemli kararlarda bir şeyh efendiye danışarak, gördüğü rüyayı tabir ettirme, fal baktırarak karar verme, isimlerin anlam ve gizeminden yola çıkarak çocuklarına ad verme, hatta daha önce verdiği adı bu nedenle değiştirme, burçlara bakarak veya istihareye yatarak evliliğe karar verme, kaybolan eşyasını bulması için falcıya başvurma, karı koca arasındaki

¹²⁵ Mehmet Kenan Şahin, *İslâm ve Okültistik İnançlar: Dini Açıdan Okültistik İnançlar*, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı XVII. Kelam Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısı ve Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu, Malatya Mayıs 2012, s. 481.

¹²⁶ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük “Okültizm” Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 1495.

¹²⁷ İlyas Çelebi, *Okült Eğilimlerin Dini İnançları Yozlaştıran Etkileri*, Günümüz İnanç Problemleri İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu, Erzurum Eylül 2001, s. 109.

¹²⁸ Mehmet Kenan Şahin, *İslâm ve Okültistik İnançlar: Dini Açıdan Okültistik İnançlar*, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı XVII. Kelam Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısı ve Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu, Malatya Mayıs 2012, s. 481.

soğukluk ve anlaşmazlığı gidermek için büyücülerin kapısını çalma gibi sahil olmayan bu hâl ve tutumlar, İslam'ın akıl ve bilime aykırı bir din olduğu, din adamlarının fal ve büyü gibi hurafeleri benimsedikleri şeklinde yanlış değerlendirmelere neden olmaktadır.¹²⁹

Bu bağlamda ele alınan Büyü, Sihir, Tılsım ve Fal gibi kavramlar, dinin değerini yitirmesine ve bozulmasına sebep olacak biçimde ortaya çıkan bir metafizik anlayışı yansıtan, sahte gösterileriyle insanları istismar eden ve aldatan paranormal fenomenler olarak görüldüğü bilinmektedir.¹³⁰ Kutsal Kitap Kur'an-ı Kerim: “Ey iman edenler! İçki, kumar, putlar, kısmet çekilen zarlar, bütünüyle şeytanın pis işlerindendir. Onun için siz ondan kaçın ki yakayı kurtarabilesiniz.”¹³¹ buyurmuştur (Mâide 5/90). Yine Kur'an-ı Kerim'de, dikili taşlar üzerine hayvan boğazlamak, zarlarla kısmet paylaşmak insanlara haram kılınmaktadır¹³² (Mâide 5/3).

Çalışmanın eksenini çizen Kâmuran Şipal'in eserlerinden sadece “fal” başlığında fişleme yapılmış fakat “büyü, sihir ve tılsım” gibi okült yaklaşımlara değinmeden geçmek istenmemektedir. Bu sebeple kısa bilgilendirmelerin ardından Kâmuran Şipal'in fal ile ilgili yaklaşımının dâhil edilmesi makul görülmektedir.

Yunanca magos, Almanca ve Fransızca magie, İngilizce magi, magic sözcükleri Türkçede büyü kavramına karşılık gelmektedir. Pehlevî dilinde büyü, magu kelimesiyle karşılanmakta, eski İran'da tabiatüstü güçleri kullanabildiğine inanılan Med kabilesi mensubu rahipler sınıfına da maguş denilmekteydi. İslâm kaynaklarında mecûs, mecûsî şeklinde geçen sözcüklerin, tabiattaki bazı varlık ve olayları yönettiği, gaipden haber verdiği, büyücülükle bazı işleri gerçekleştirdiği kabul edilen bu sınıf için kullanıldığı söylenmektedir.¹³³

¹²⁹ İlyas Çelebi, *Okült Eğilimlerin Dinî İnançları Yozlaştıran Etkileri*, Günümüz İnanç Problemleri İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu, Erzurum Eylül 2001, s. 110.

¹³⁰ İlyas Çelebi, *Okült Eğilimlerin Dinî İnançları Yozlaştıran Etkileri*, Günümüz İnanç Problemleri İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu, Erzurum Eylül 2001, s. 120.

¹³¹ Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Haz. Kasım Yayla, Merve Yayınları, İst. 2014, s. 122.

¹³² Yazır, *a.g.e.*, s. 106.

¹³³ Hikmet Tanyu, *TDV İslâm Ansiklopedisi “Büyü” Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1992, C. 6, s. 501.

Büyü, TDK, Güncel Türkçe Sözlük'te, tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad, afsun, efsun, sihir, füsün, bağı; karşı durulamaz güçlü¹³⁴ etki olarak anılan ve doğaüstü güçler eşliğinde tabiatı tesiri altına alarak sıra dışı sonuçlar elde etmeyi sağlayan etkinlikler için kullanılan tabir¹³⁵, Dîvânü Lugati't-Türk'te büyü şeklinde âlim, bilge ve akıllı¹³⁶, bükü şeklinde bilgin, akıllı, hakîm¹³⁷ ifadeleriyle karşılık bulmaktadır. Büyü, mitolojik geleneğe dayanan ve mucizeler gösteren güçlerinin sürekli olarak açındığı mucizevi bir atmosferde var olmaktadır.¹³⁸

Gelenek, ilkel uygarlıklarda olağanüstü bir rol oynamaktadır.¹³⁹ Kutsal olan ve derin bir saygıyla uyulan geleneksel örf ve âdetler, yasaklarla ve davranışlara ilişkin kesin hükümlerle saptanmıştır. Örf ve âdetler mütemadiyen doğaüstü güçlerle ve aynı zamanda büyü'nün gücüyle kötü ruhlar, hayaletler, ölümlerin ruhları ve tanrı tasavvuru ile ilişkilendirilmiştir.¹⁴⁰ Duygulanımsal gerilim durumlarında oluşan büyü; yaşamdaki krizler, önemli tasarıların başarısızlıkla sonuçlanması, ölüm, soy sırlarına giriş, mutsuz aşklar ve hiç dinmeyen nefret gibi durumlarda etkilidir.¹⁴¹

Büyünün asıl gayesi; insana ve olaylara tesir ederek bol ve çok avlama, balık tutma, hayvan yetiştirme, düşmanı yenme, zarara uğratma veya öldürme, çocuk, ürün ve mal çoğaltma, kadın elde etme, hastalıktan kurtulma, bu bağlamda bitkileri, hayvanları, insanları, doğa olaylarını ve güçlerini kontrol ederek kişi veya kişilere iyilik ya da kötülük etmek biçiminde bir çıkar sağlamaktır.¹⁴²

Büyü, doğaüstü gizli güçlerle ilişki kurularak veya kendilerinde gizli güçler bulunduğuna inanılan bazı tabii nesneler kullanılarak zararlı, faydalı veya koruma

¹³⁴ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük "Büyü" Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 336.

¹³⁵ Hikmet Tanyu, *TDV İslâm Ansiklopedisi "Büyü" Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1992, C. 6, s. 501.

¹³⁶ Kâşgarlı Mahmud, *Dîvânü Lugati't-Türk*, Haz. Ahmet B. Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. Kasım 2020, s. 446.

¹³⁷ Kâşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgat-it-Türk*, Çev. Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. Eylül 2021, C. III, s. 228.

¹³⁸ Bronislaw Malinowski, *Büyü, Bilim ve Din*, Çev. Saadet Özkal, Kabalcı Yayıncılık, İst. Haziran 2020, s. 92.

¹³⁹ Malinowski, *a.g.e.*, s. 77.

¹⁴⁰ Malinowski, *a.g.e.*, s. 9.

¹⁴¹ Malinowski, *a.g.e.*, s. 92.

¹⁴² Hikmet Tanyu, *TDV İslâm Ansiklopedisi "Büyü" Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1992, C. 6, s. 501.

amaçlı bazı sonuçlar elde etmek için yapılan işler, ¹⁴³ biçiminde de ifadelendirilmektedir.

Sihir sözcüğü TDK, Güncel Türkçe Sözlük'te, Arapça etimolojiye sahip bir isim ifadesi olarak “büyü” anlamında karşılık bulmaktadır.¹⁴⁴ Kutsal Kitap Kur’ân-ı Kerîm’in 113. Sûresi Felak 4. âyette sihir ve büyü kelimesi kullanılmaksızın düğümlere üfleyenlerin ya da kışkırtıp baştan çıkaranların (neffâsâtî fi’l-u’kad) şerrinden sabahın rabbi Allah’a sığınılması istenmektedir.¹⁴⁵

Bahsi geçen sûrede “üfürükçüler” anlamında “neffâsât” kelimesi geçmektedir. Türkçede bu kişilere ayrıca efsuncu/afsuncu, yaptıkları işe de efsun/afsun denilmektedir. Hz. Peygamber döneminde okudukları duaları ellerindeki ipliklere üfleyip düğüm atan ve bu suretle büyü yapan kişiler vardı.¹⁴⁶

İlkel topluluklar için önemli bir yere hâiz olan sihir Mısır, Bâbil, Hint ve Grek medeniyetlerinde geniş biçimde uygulanmış, Yahudi ve Hristiyan otoritelerinin büyücülere ağır cezalar vermesine karşın bu uygulamanın önüne geçilememiştir. Câhiliye dönemi Araplarında kehanet gibi sihir de yaygın olup bunlar, Tanrı adına yeryüzünde iş gördüklerine inandıkları cin ve şeytan gibi görünmeyen varlıklarla iletişim kurarak sihir yapıldığını düşünmekteydi. Putperestlik gibi sihri de başka kültürlerden alan İslâm öncesi Arapları; tılsım, havas, rukye, azâim ve şa‘beze gibi büyü çeşitlerinden de haberdardı. Ancak en fazla uyguladıkları sihir türü cinlerle irtibat kurarak yapıldığına inanılan azâimdi. Câhiliye döneminde daha çok Yahudiler sihirle meşgul oluyordu.¹⁴⁷

Antik Yunanca (Grekçe) bir sözcük olan télesma¹⁴⁸ (τέλεσμα), Arapçada “tılesm, tillesm, talsem, talism, tıllism, tılsim” şekillerinde kullanılmıştır. Türkçede

¹⁴³ Tanyu, *a.g.m.*, s. 501.

¹⁴⁴ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük “Sihir” Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 1766.

¹⁴⁵ Elmalılı Hamdi Yazır, *Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâlî*, Haz. Kasım Yayla, Merve Yayınları, İst. 2014, s. 604.

¹⁴⁶ İlyas Çelebi, *TDV İslâm Ansiklopedisi “Sihir” Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 2009, C. 37, s. 170.

¹⁴⁷ Çelebi, *a.g.m.*, s. 170.

¹⁴⁸ Esat Ayyıldız, *Klasik Arap Şiirinde Emevî Dönemine Kadar Hiciv*, Gece Kitaplığı, Ank. Aralık 2020, s. 35.

“tılsım” biçiminde yer alan ifade; tabiatüstü güçlere, birtakım sırlara sahip olan nesne, çözölemeyen düğüm, anlamı gizli ve kapalı söz anlamına gelir.¹⁴⁹

Arapçadan Batı dillerine “talisman” biçiminde geçen tılsım sözcüğünün karşılığında Latince doğaüstü güce sahip nesne mânasındaki “amulet” sözcüğü kullanılmaktadır. Türkler arasında bu anlamda “hamail”, “efsun” ve “büyü” sözcükleri yaygındır. Tılsım, Anadolu folklorunda, büyü'nün etkisini sağlayan araç, define gibi gizli şeyleri bulmaya, kapalı kapıları açmaya yarayan söz, kadınların nazardan ve kötülüklerden korunmak için başlarına taktıkları metal süs eşyası, mânasında kullanılır.¹⁵⁰

Yöntem ve materyalleri kendine özgü teknikler kullanarak bilinmeyenden ve gelecekte haber verme, gizli kişilik özelliklerini ortaya çıkarma sanatı olarak görülen fal sözcüğü, Arapça fâl/fe'l (uğur ve uğurlu şeyleri gösteren simge) kökünden gelmektedir.¹⁵¹

Sonra bir kadın falınıza bakmıştı. Parkta, çimenlerin üzerinde oturuyordunuz. Bir Çingene kadın. Uzaktan tanıdınız, uzaktan tanıdı sizi. Karşınıza gelip diz çöktü. Yanında beş-altı yaşlarında, beyaz tenli şirin bir kız vardı. Kızı başka bir yerden almadığını, kendisinin olduğunu ileri sürdü. İnanmadınız. Kadının kucığında bir bebek vardı. Bebek ağladı. Kadın yüzünüze baktı, meme istiyor dedi. Ve memesini çekinmeden önünüzde çıkarıp çocuğun ağzına tutuşturdu. Gözleriniz kadının memesine takıldı. Dipdiri memeleri var, diye geçirdiniz içinizden. Bebeğin de onun olmadığından kuşkulmuş gibi yaptınız. Kadın yemin etti. Kendisinin fena bir kimse olmadığını, kocası öldükten sonra düştüklerini açıkladı. İnanmış gibi yaptınız, ama bu kız çok beyaz, ne güzel bir kız bu böyle, dediniz. Bunun üzerine kız geriye çekildi. Manyak, ne bakıyorsun öyle, dedi. Annesi sözde kızar gibi yaptı. Sus sus, bizi rezil ettin, dedi. Annesi sözde kızar gibi yaptı. Sus sus, bizi rezil ettin, dedi. Sonra, biz Çingene değiliz, dedi. Ve falınıza bakmak istedi. Koynundan bir bez çıkarıp bir gazete serdi yere. Bez kese içerisindeki baklaları kâğıt üzerine boca etti. Baklalardan birini alıp size uzattı. Elinize bıraktı, elinizi yumdu sonra sizin. Ne güzel sıcak bir eli

¹⁴⁹ İlyas Çelebi, *TDV İslâm Ansiklopedisi “Tılsım” Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 2012, C. 41, s. 91.

¹⁵⁰ Çelebi, *a.g.m.*, s. 91.

¹⁵¹ Mehmet Aydın, *TDV İslâm Ansiklopedisi “Fal” Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1995, C. 12, s. 134.

var, diye düşündünüz. Avcunuzu açtınız, o kapadı, siz açtınız, o kapadı ve sonunda bir daha açmamanız için elinizi yumruk yaparak sımsıkı tuttu elinde. Baklaları toplayıp rastgele gazetenin üzerinde serpti. Falınızı okudu. Genç ve güzel bir kızdan haber beklediğinizi, ilerde çok güzel ve zengin biriyle evleneceğinizi bildirdi. Fal bitti, bu kez siz kadının falına bakmak istediğini söylediniz. Küçük kız çimenlerin üzerinde koşarken arkasından baktınız. Ne güzel saçları var, atkuyruğu gibi, diye geçirdiniz içinizden. Sahi, bu kızı nerden aldın, diye sordunuz. Umursamaz bir tonla: “Ne yapalım kardeşim, biz Çingene’yiz” dedi kadın; “Bu kızın babası zengin bir adam. Beni kandırdı, bu kız oldu işte. Ne yapalım, yalan mı söyleyelim? Geçen günü uğradık, ayakkabı aldı ayağına.” Kadın giderken ertesi günü gene parkta olacağınızı söylediniz. Küçük kız ikide bir arkasına dönüp dilini çıkardı.¹⁵²

Tarihsel olarak kadim dönemlere ait farklı kültürlerden çeşitli değişikliklere uğrayarak günümüze ulaşan ve toplumlarda bâtil inanç ya da folklorik unsur olarak yer bulan fal; gayb, gelecek ve insan karakteri üzerine bilgi verme maksadına hâiz esrâr dolu etkinlikleri anlatan bir ifadedir.¹⁵³

Okülistik inançlar bağlamında değerlendirdiğimiz bazı kavramlar içinde yer alan “Fal” tabiri, “Sırrımsın Sırdaşımsın” romanında Kâmuran Şipal tarafından şu sözcüklerle dile getirilmiştir:

Teyzesi, o anda aklına gelerek, “Dur senin falına bakalım, ister misin?” diye sorup da onun sesini çıkarmadığını görünce, bir iki çalkaladıktan sonra tabağın üzerine kapattığı ve bir süre yeniden eline aldığı fincanın dibindeki telvele oluşmuş birbirinden değişik figürleri, kompozisyonları dikkatle incelemeye koyuldu; başlangıçta biraz endişeli yüzü telvenin bir köşesinden gelen bir sevinç esintisiyle şenlendi; yanağını yanağına yaklaştırıp sevincinin kaynağını telvele ona da göstermek isteyerek, “Başına bir devlet kuşu konmuş senin” dedi. “Bak şuraya, görüyor musun?”¹⁵⁴

¹⁵² Kâmuran Şipal, *Buhûrumeryem, Nar Çiçeği*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 339.

¹⁵³ İlyas Çelebi, *TDV İslâm Ansiklopedisi “İslâm’da Fal” Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1995, C. 12, s. 138.

¹⁵⁴ Kâmuran Şipal, *Sırrımsın Sırdaşımsın*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 224-225.

Bu çalışmada isimleri geçen disiplinler içinden Büyü, Sihir, Tılsım ve Fal üzerinde durulmaktadır. Her biri ayrı çalışma başlığı olabilecek bahsi geçen okült yaklaşımlara dair genelgeçer bilgiler verilmiş, derinlemesine incelenmemiştir.

1.3.PANTEİST YAKLAŞIMLAR

Felsefe ve teoloji kapsamında yer alan Panteizm, Yunanca bütün¹⁵⁵ anlamına gelen Pan sözcüğü ile yine Yunanca en yüksek varlık, Tanrı¹⁵⁶ anlamlarında kullanılan Theos sözcüğünün birleşiminden türetilmiştir. Bu bağlamda günümüz Türkçesinde; Tümtanrıcılık, Doğatanrıcılık, Kamutanrıcılık gibi ifadeleri karşılamaktadır.¹⁵⁷

TDK, Güncel Türkçe Sözlük'te, felsefe ile ilgili Fransızca isim olarak ele alınan Panteizm (Panthéisme) kavramı, tüm tanrıcılık¹⁵⁸ anlamında kullanılmıştır.

17. yüzyılda yaşamış, Batı felsefe dünyasının önemli rasyonalist filozoflarından Benedictus de Spinoza, Panteizmin önde gelen isimlerinden biri olarak bilinmektedir.¹⁵⁹

Spinoza'nın teoloji ve felsefe geleneğinde Tanrı'yı algılayış ve tasavvur meselesi esas ilgilendiği muhteviyatı kapsamaktadır.

1675 yılında "Ethica" adlı eserini bitiren fakat aynı yılın son aylarında eserin yayımlanmasından vazgeçen Spinoza, 1676 yılında vefat etmiş, tüm eserleri ölümünden bir yıl sonra 1677 yılında Rieuwertsz tarafından Opera Posthuma başlığı altında yayımlanmıştır.¹⁶⁰ Filozof, yayımlandığını görmeye ömrünün yetmediği¹⁶¹ başyapıtı Ethica'nın temelinde Tanrı'nın tabiatı ve varlığı ile ilgili Tanrı hakkındaki düşüncelerini açıklamıştır.¹⁶²

¹⁵⁵ Orhan Hançerlioğlu, *Düşünce Tarihi*, Remzi Kitabevi, İst. 2007, s. 57.

¹⁵⁶ Hançerlioğlu, *a.g.e.*, s. 91.

¹⁵⁷ Önder Göçgün, *Belgelerin Işığında Edebiyat Notları*, Akçağ Yayınları, Ank. 2017, s. 314.

¹⁵⁸ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük "Panteizm" Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 1568.

¹⁵⁹ Önder Göçgün, *Belgelerin Işığında Edebiyat Notları*, Akçağ Yayınları, Ank. 2017, s. 314.

¹⁶⁰ Spinoza, *Ethica*, Çev. Çiğdem Dürüşken, Alfa Basım Yayım, İst. 2021, s. 11 (Sunuş).

¹⁶¹ Musa Kazım Arıcan, *Panteizm, Panenteizm ve Ateizm Bağlamında Spinoza'nın Tanrı Anlayışı*, Hece Yayınları, Ank. 2021, s. 24.

¹⁶² Arıcan, *a.g.e.*, s. 33.

Spinoza'nın Tanrı mefhumunu açıklamaya çalıştığı eserlerinin düşünsel dünyasını oluşturan bilgi kaynakları arasında İslâm mutasavvıflarını görmek mümkündür ve onlardan etkilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁶³

Oğuz Atay, *Tutunamayanlar* adlı eserinin bir bölümünde “‘Önce Kelime vardı,’ diye başlıyor Yohanna’ya göre İncil.”¹⁶⁴ ifadesini kaleme almaktadır. Bu bağlamda Hristiyanlığın kutsal kitabı İncil’in Yuhanna bölümünde: “Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı’yla birlikteydi ve Söz Tanrı’ydı. Başlangıçta O, Tanrı’yla birlikteydi. Her şey O’nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O’nsuz olmadı. Yaşam O’ndaydı ve yaşam insanların ışığıydı. Işık karanlıkta parlar. Karanlık onu alt etmedi.”¹⁶⁵ (Yuhanna, 1: 1-5) denmektedir. Panteizmin Batı teolojisinde ve felsefesindeki geleneğine uygun düşen bu sözler, yaratılan her şeyde Tanrı’nın olduğu fikrini kanıtlamaktadır.

Düşünce veya din felsefesi olarak ortaya çıkan Panteist öğretinin Doğu’daki karşılığına İslâm’ın tasavvuf inancı örnek olarak verilebilir.¹⁶⁶ Yaratıcı ile yaratılanın, menşei tek ve bir olduğunu savunan tasavvufi felsefe, vahdet-i vücud anlayışıdır. Bu içtihadın en önemli mihmandarı, klasik metafizik düşüncenin sözcüsü Muhyiddin İbni Arabî’dir. İspanya’nın güney bölgesinde bulunan Mursiye kentinde, 1165 yılında doğan mutasavvıf Arabî (Ekber/Şeyh-i Ekber), öğrenme ve öğretme sürecini akla dayandırmış ve dönemin birçok şartsız kabulünü tartışmaya açmıştır.¹⁶⁷

Arabî’ye göre Varlık, mutlak vücuttur. Varlık; göreceli olarak evren, ezeli olarak Allah, öz olarak kişidir. Kişiye özü yansımış ise varlık, vücuttur. Ona göre kişi ve edim aynıdır.¹⁶⁸ Batı felsefe dünyasındaki Panteizm görüşünün Endülüslü İslâm mutasavvıfı Muhyiddin İbni Arabî’nin “Vahdet-i Vücut” (Varlık’ta Birlik) inancından geldiği söylenmektedir.¹⁶⁹

¹⁶³ Arıcan, *a.g.e.*, s. 29-30.

¹⁶⁴ Oğuz Atay, *Tutunamayanlar*, İletişim Yayınları, İst. 2010, s. 151.

¹⁶⁵ İncil, *Tanrısal Söz*, Kitabı Mukaddes Şirketi&Yeni Yaşam Yayınları, İst. Ağustos 2015, s. 175.

¹⁶⁶ Ahmet Cevizci, *Felsefeye Giriş*, Say Yayınları, İst. 2016, s. 98.

¹⁶⁷ *İbni Arabî/Kimi Seviyorsan, Herkesin Yüzünde Onu Görürsün*, Yayına Hazırlayan: Ferhat Atik, Destek Yayınları, İst. Temmuz 2020, s. 15-16.

¹⁶⁸ *İbni Arabî/Kimi Seviyorsan, Herkesin Yüzünde Onu Görürsün*, a.g.e., s. 16.

¹⁶⁹ Önder Göçgün, *Belgelerin Işığında Edebiyat Notları*, Akçağ Yayınları, Ank. 2017, s. 314.

Eşrefoğlu Abdullâh Rûmî'nin şu şiirinde de görüldüğü gibi İslâm felsefesindeki Vahdet-i Vücud anlayışı ile Batı felsefesindeki Panteizm birbirine benzemektedir:

Tecellî-yi şevk-i dîdârun beni mest eyledi hayrân

“Ene'l Hakk” sırrını cândan anınçün kılmazam pinhân

...

Değülem oddan u sudan veya toprak u ya yilden

Ben irden var idüm irden henüz yoğidi bu ezmân

Zemânsuz bî-zemânam ben nişânsuz bî-nişânam ben

Dü ‘âlemde hemânum ben benem görinen ü gören

Görürsin sûretâ âdem benüm emrümdedir 'âlem

Feleklerle melekler hep bana mahkûmdür ins ü cân

Sanursun Eşrefoğlu'yam ne Rûmî'yem ne İznîkî

Benem ol Dâim ü Bâkî göründüm sûretâ insân¹⁷⁰

Bu bilgiler ışığında Panteizm düşüncesi ile ilgili Kâmuran Şipal'in şu sözleri dikkate değerdir:

*“Ve kuşluk vakti, bir bahçede oturuyor biri. Baharın latif ve misk kokulu havasını büyük bir şükran ve hamdüsena duygusuyla ardına kadar açık burun kanatlarından içeri çekiyor. İkinci çayını yudumlayarak bahçedeki renk renk çiçekleri huşu dolu bir hazla seyrediyor; gözlerini sağda solda gezdiriyor, her baktığı yerde Allah'ın cemalinin bir yansımasını fark eder gibi oluyor.”*¹⁷¹

¹⁷⁰ Eşrefoğlu Rûmî, *Eşrefoğlu Dîvânı*, Haz. Asaf Hâlet Çelebi, Kapı Yayınları, İst. Mart 2020, s. 204-205.

¹⁷¹ Kâmuran Şipal, *Buhûrumeryem, “Saflarınızı Sıklaştırınız!”*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 346-347.

1.4.AİLE VE AKRABALIK İLİŞKİLERİ

Toplumu oluşturan bireylerin meydana getirdiği sosyal en küçük birim aile kurumudur.

Tüm toplumları kapsayan, geçerli, evrensel bir aile tanımı yoktur çünkü ailenin biçim ve işlevleri; toplumdan topluma değişmekte, aynı toplum içinde yöresel, sınıfsal ve tarihsel farklılık göstermektedir.¹⁷²

Kâmuran Şipal, ilk romanı “**Demir Köprü**”de, anne, baba ve ablalarıyla bir aile tablosu çizdiği paragrafı şöyle işlemektedir:

*Evin bahçesinde kendisinden büyük iki ablasıyla oyunlar oynadı, ceviz ağacından düşüp kolunu kırdı bir ara, bahçedeki çukurluk kuyudan sular çekti, masallar dinledi annesinden, gergef işledi. İki defa hacca gidip gelmiş, namazında niyazında bir adam olan babası, kentte büyük bir şekerçi dükkânı işletiyordu.*¹⁷³

TDK, Güncel Türkçe Sözlük’te, aile maddesi; evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; birlikte oturan hısım ve yakınların tümü; eş, karı¹⁷⁴ şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı sözlük çalışmasında, akraba maddesi ise kan bağıyla birbirine bağlı olan kimseler, hısım¹⁷⁵ ifadeleri ile anlatılmaktadır.

Yazar, Türk toplumunda anne-çocuk ilişkisine şu çarpıcı sözlerle katkı sunmaktadır:

Her seferinde adeta kucağından kayıp gitmesini önlemek ister gibi kollarıyla daha bir sıkıca sarıyor onu. Gözlerini annesinin yüzünde gezdiriyor. Annesi onun bakışlarıyla söylemek istediklerini anlamış gibi başını sallıyor. Onu hiç kimseye bırakmaya niyeti yok. Hiç kimseye bırakmıyor. Hiç kimseye bırakmadı. Kendisini kollarıyla sımsıkı sardı hep. Yaşam boyu gölgesi peşinden ayrıldı. Nereye gittiyse karşısında buldu annesini. Biraz uzaklaşır gibi olunca, korku ve telaşla annesinin sesi yetiştirdi arkasından, göz açıp kapamaya kalmadan yetiştirdi, gelip buldu kendisini.

¹⁷² Serpil Altuntek, *Aile ve Akrabalık*, TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/>, ET: 20.04.2023

¹⁷³ Kâmuran Şipal, *Demir Köprü*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 9.

¹⁷⁴ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük “Aile” Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 45.

¹⁷⁵ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük “Akraba” Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 57.

*Nereye gidiyorsun diye sordu hep. Bensiz nereye? Anne, dedi. Ne var, dedi annesi. Ellerini çek üzerimden. Olmaz, dedi annesi. Kollarını anne, dedi, kollarını çek, bir yere kıpırdayamıyorum. Böylesi daha iyi, dedi annesi. Onu koyuverdi mi, köprüden aşağıya yuvarlanacağından, aşağıda ağzını açmış bekleyen ırmağın azgın sularına karışıp gideceğinden korktu. Ve hiç kaybolmadı bu korkusu, hatta zamanla büyüdü, kimi anlar sel olup taşı. Annesini de kendisini de ordan oraya sürükleyip durdu.*¹⁷⁶

Kubbealtı Lugatında, aile tanımını; “aynı evde birlikte yaşayan, en küçüğü karı kocadan, daha geniş anne, baba, çocuk, akraba ve yakınlardan meydana gelen topluluk, ev halkı; aynı soydan gelenlerin bütünü, sülâle; kan bağıyla ve evlenmeler yoluyla birbirine bağlı olanların meydana getirdiği topluluk; eş, zevce” cümleleriyle ifadelendirmektedir.¹⁷⁷

Ailenin oluşmasında doğum ve evlilik önemli rol oynamakta, böylece akrabalık ilişkisi ve soy sistemi şekillenmektedir. Akrabalık, aile bağları olan bireyler arasında kültürel olarak tanımlanmış ilişkileri ifade etmektedir.¹⁷⁸

Kan bağı ve evlenme ile gerçekleşen akrabalık ilişkileri, akrabalarla muhabbeti sürdürme, haklarını koruma ve kollama, onlara ilgi gösterme, iyilikte ve yardımda bulunma, ziyaret etme demek olan Sıla-i Rahim anlayışı, Şipal için elzem mesele haline dönüşmektedir:

*Yıllar sonra, neden sonra, çocukluk günlerinin geçtiği kente dönülür, sılayırahme dönülür.*¹⁷⁹

¹⁷⁶ Kâmuran Şipal, *Demir Köprü*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 17.

¹⁷⁷ Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, *Kubbealtı Lugatı “Aile” Maddesi*, <http://www.lugatim.com/>, ET: 20.04.2023

¹⁷⁸ Serpil Altuntek, *Aile ve Akrabalık*, TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/>, ET: 20.04.2023

¹⁷⁹ Kâmuran Şipal, *Buhûrumeryem, Bebekli Kilise*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 290.

1.5.İNANÇ SİSTEMİ

Arapçada deyn kökünden gelen bir kavram olan din kelimesi, Kur’ân-ı Kerîm’de doksan iki yerde geçmektedir; ayrıca üç ayette de (et-Tevbe 9/29; es-Sâffât 37/53; el-Vâkıa 56/86) değişik türevleri yer almaktadır. Bu ayetlerde dinin; zül, yönetme-yönetilme, itaat, hüküm, tapınma, tevhid, İslâm, şeriat, hudûd, âdet, ceza, hesap, millet gibi anlamlarda kullanıldığı görülmektedir.¹⁸⁰

Türkçedeki kullanılışı itibarıyla ise, “inanç sistemi veya bir inancın kaideler bütünü” gibi anlamlara gelir.¹⁸¹

Bütün nesne ve olaylara ilişkin ilâhî ilim ve takdirin kayıtlı bulunduğu kitap olarak bilinen levh-i mahfûz terkihi, sözlükte, “yazı yazmaya uygun yassı ve düzgün yüzey” anlamındaki levh ile “korunmuş” manasındaki mahfûz kelimelerinden oluşmaktadır. “Üzerine yazı yazılan, silinmekten ve değişikliğe uğramaktan korunmuş düzgün satır” denmektedir. Evrende meydana gelecek bütün varlık ve olayların bu kitapta yazıldığı, gökte ve yerde küçük büyük ne varsa, insanların ecelleri, fertlerin ve milletlerin başına gelecek musibetlerin tamamı Allah’ın ilminde yer aldığı bilinmektedir ve levh-i mahfûz denilen bir kütüğe kaydedilmektedir.¹⁸²

*Her bir dengenin sürekli bozulup yeniden kurulduğu tahterevalli sizi ‘levh-i mahfuz’ düşüncesine kadar çekip götürür.*¹⁸³

İnsanları doğru yaşamaya ve doğruluğa sevk etmek amacıyla indirilmiş, Allah’ın keliması olan, İslâm âleminin kutsal kitabı Kur’ân-ı Kerîm, halk tarafından “Mushaf” kavramıyla ifade edilmektedir ve baş üstünde tutulmaktadır. Bu düşüncenin yazarda karşılığı ise şu şekilde yazıya aktarılmıştır:

“Görüyorsun, sekiz kişiyiz, yer yok!” Ama onbaşı, elinde tuttuğu gıcır gıcır bavulunu içeri alarak, “Ben oturmayaacağım zaten” dedi, “Yalnız şu bavulu bir yere koysak...” İçerdekiler buna da razı olacak gibi değildi. Ama onbaşının sesinin

¹⁸⁰ Günay Tümer, *TDV İslâm Ansiklopedisi “Din” Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1994, C. 9, s. 312.

¹⁸¹ M. Doğan Karacoşkun, *Dinî İnanç-Dinî Davranış İlişkisine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar*, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV (2004), S. 2, s. 24.

¹⁸² Yusuf Şevki Yavuz, *TDV İslâm Ansiklopedisi “Levh-i Mahfûz” Maddesi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ank. 2003, C. 27, s. 151.

¹⁸³ Kâmuran Şipal, *Sırrımsın Sırdaşımsın*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 43.

tonuyla ve yüzünün mahzun ifadesiyle yumuşadılar. “Peki” dediler, “Şuraya koy bakalım.”

Onbaşının ilk bakışta sanıldığı gibi kaba saba bir adam olmadığı, konuşmasını bilen biri olduğu anlaşılıyordu. Yine kibarca, “İçinde Mushaf var” dedi, “Şöyle yukarıya koysak?”

Ordakiler “Mushaf”ı işitince hep birden, “İyi iyi!” dediler, “Yukarıya koy. Mademki içinde Mushaf varmış...”¹⁸⁴

“İnanç Sistemi” başlığında Kâmuran Şipal’in hikâyelerinde ve romanlarında yer alan dinî ve dinin felsefî boyutları gelenek çatısı altında birleştirilmektedir.

Annesi ayrıca elhamdülillah demesini de öğretmişti kendisine ve elhamdülillah demeden sofradan kalkmaya davrandı mı, her seferinde bazen yumuşak, bazen sert, “Hani şükür duası?” diye onu uyarırdı.¹⁸⁵

Çalışmanın bu başlığında, Kur’ân-ı Kerîm’in Yusuf Sûresi (111 ayetli 12. Sûre, Cüz 13) ile ilgili bölümü öncelikle ele alınan konuların başında gelmektedir.

Semt kahvesinde başlayan konuşma yolda da sürdürülüyor, uzun boylu ve bereli, konuşmanın heyecanı ve coşkusuyla başka konulara geçecek gibi oldu mu, sorulan nazik bir soruyla yine aynı konuya çekilip getiriliyor. “Evet, Hazreti Yusuf o kadar güzeldi ki, Mısır beldesinde at üzerinde gezmeye çıktığı vakit, sokaklarda kendisini görenler hüsnünden açlıklarını unuttur, karınları doyardı. Kuran’da anlatılır zaten: Züleyha valdemiz, kölelerinden Yusuf Aleyhisselam’a âşık olup onu baştan çıkarmak istediği için hakkında dedikodu yapıp ileri geri konuşan kadınları evine davet eder. Daha önce Hazreti Yusuf’u saklar bir perde arkasında, kadınların önüne meyve koyar, sonra da Yusuf’u perdenin arkasından çıkarır. Kadınlar, Yusuf’u görür görmez güzelliğine vurulur, akılları başlarından gider, meyve soyarken parmaklarını keser. Ama tabii yalnız işin zahiri yönü bu; bir de Batını, bir de ledün yönü var; ledün yönüne göre, Hazreti Yusuf bir rumuzdur. Hazreti Yusuf’un güzelliği, onun hüsnü...” İki arkadaşta orta boylusu, uzun boylu ve berelinin sözünü kesiyor bir ara ama bunu daha çok, yumuşak ve sorup anlamak isteyen bir tonla

¹⁸⁴ Kâmuran Şipal, *Elbiseciler Çarşısı, Onbaşının Bavulu*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 133-134.

¹⁸⁵ Kâmuran Şipal, *Sırrımsın Sırdaşımsın*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 44.

yapıyor: “Kuran’da, Yusuf’un güzelliğinden Yusuf Suresi’nin hiçbir yerinde söz açılmaz, Yusuf’un hüsnü, onun cemali hiçbir yerde anlatılmaz.”¹⁸⁶

Şipal, “Hüsnü Yusuf” adlı hikâyesinde, Yusuf kıssasını merkeze alarak güzellik-çirkinlik, rahmet-gazap kavramlarını işlemekte, Mevlânâ ve tasavvufu, insanî durumları dinî bakış açısıyla yorumlamaktadır.¹⁸⁷

“Bütün bunları bilmek için tevhit bilmek gerekir tabii; tasavvuf bilmeden bu konuları anlamak güç.”¹⁸⁸

Yazar, Kur’ân-ı Kerîm’in Âl-i İmrân Sûresi (200 ayetli 3. Sûre, Cüz 4) 134. ayetine de atıfta bulunmaktadır:

Bir gün Harun Reşit sarayında misafirleriyle oturuyormuş. Derken sofraya kurulmuş, yemek yenecek... kölenin birinin getirdiği yemek kazara Harun Reşit’in üzerine dökülmüş. Köle fena halde korkmuş. Harun Reşit bu, kellesi gidecek! Hemen o anda Kuran’dan bir ayet gelmiş aklına, okumaya başlamış: Ellezine yünfikune fisserrahî veddarrahî velkaziminel... Bunu işitince Harun Reşit yumuşamış; ayetin sonunu kendisi getirmiş: “Gayze velâfine aninnas. Vallahü yuhıbbül muhsinün.” Yani diyor ki ayette: “Ey insanlar! Nefislerinize zarar getirecek gayz ve kin, nefret ve şiddetinizi yeniniz. Bunun yapılmaması sizi küçük düşürücü bir harekettir. Ve bunu yapmak bir güzel ahlak olduğundan -bundan sonrasını Harun Reşit tamamlıyor- Allah gayz ve gazabını yenenleri çok sever. Bu da ilahi büyük lütuflara yol açıcı bir davranıştır.”¹⁸⁹

“Demir Köprü” adlı romanında ve “Köstebek” adlı hikâyesinde yazar, dini boyutta tartışmalı konuları işlemekten de geri durmamıştır:

Ablaları büyük, gelinlik çağında ikisi de. Her kapı çalınışında kendilerine bir görücü geldiğini sanarak yerlerinden sevinçle fırlıyorlar. Annem mahfenin içinde fıkırdadıkça tersliyor ablaları, ikide bir gülüp kıkırdemesinin günah olduğunu söylüyorlar.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Kâmuran Şipal, *Buhûrumeryem, Hüsnü Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 298.

¹⁸⁷ Necip Tosun, *Öykümüzün Sınır Taşları*, Dedalus Kitap, İst. Şubat 2021, s. 250.

¹⁸⁸ Kâmuran Şipal, *Buhûrumeryem, Hüsnü Yusuf*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 299.

¹⁸⁹ Şipal, *a.g.e.*, s. 306.

¹⁹⁰ Kâmuran Şipal, *Demir Köprü*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 10.

Gerilerden doğru, “Köstebek değil mi o?” dedi kalın bir ses, “Bütün buğdayların canına okuyan odur.” Başka bir ses cevap verdi: “Onun yüzünden değil mi ispanağı yüz elli kuruşa yiyoruz!” “Günah yahu!” dedi bir başka ses, “Günah be, bırakın şu hayvanı!” Diğer bir ses buna karşılık verdi: “Ne günahı, zararlı hayvanları öldürmek sevaptır.”¹⁹¹

İslâm’ın ve Türk toplumunun geleneksel giyim-kuşam meselesi üzerine “Kadın ve Kocası” adlı hikâyesinde Kâmuran Şipal: *Sözün burasında adam kendini tutamayarak parladı. Sanki o âna kadar iri bir lokmayı ağzında evirip çevirmiş ama bir türlü yutamamış, derken onu gerisingeri çıkarmıştı ağzından: “Müslüman kadın saçının bir telini bile yabancı erkeğe göstermez!” dedi sert, suçlayıcı. “Mahremdir çünkü, günahıdır. Müslüman kadın başını örter.”*¹⁹² demektedir.

Yazar Kâmuran Şipal, Kur’ân-ı Kerîm’in ilk sûresi olan ve başlangıç anlamına gelen Fâtiha Sûresi (7 ayetli 1. Sûre, Cüz 1) ile ilgili şu ifadeleri söylemektedir:

*Arada bir durup rastgele bir mezar taşındaki yazıyı okudu: “Ömrünün baharında...” Bir başka taş üzerinde bir başka yazı: “Hüvelbaki.” (...) Tümseğin başucunda dikili taş üzerindeki bazı harfleri silinmiş yazıyı okudu. Annesinin ismi, soyadı, doğum ve ölüm tarihi, onun altında “El-fâtiha!” yazısı.*¹⁹³

Türk geleneğinde mezar taşlarına yazılan bu yazılar, önemli bir kültürel unsur olarak değerlendirilmektedir.

¹⁹¹ Kâmuran Şipal, **Beyhan, Köstebek**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 12.

¹⁹² Kâmuran Şipal, **Beyhan, Kadın ve Kocası**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 74.

¹⁹³ Kâmuran Şipal, **Sırrımsın Sırdaşımsın**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 274-275.

1.6.FOLKLORİK UNSURLAR

Folklor ya da halk bilim disiplini, geleneğin şekillenmesinde, gelecek nesillere taşınmasında ve kültürel öğelerin varlığının korunmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Halk bilim kavramı ile ilgili; “Halka Doğru” adlı dergide [Sayı: 14, 10 Temmuz 1329 (23 Temmuz 1913)] “Halk Medeniyeti-I, Başlangıç” (1913) başlıklı yazısında Ziya Gökalp (1876-1924), “folklor” terimine karşılık olarak “halkıyat” kelimesini kullanmıştır.¹⁹⁴

Maddî ve manevî kültür ürünlerini kendine has usullerle derlemeyi, tasnif etmeyi, çözümlemeyi, yorumlamayı ve son kertede senteze ulaştırmayı amaçlayan bir bilim olan folklore; bir ülkenin, bir yörenin ya da etnik bir grubun hayatının tamamını kapsayan ve de halkı oluşturan bireylerin ortak ve yaygın davranış kalıplarını, yaşam biçimlerini, belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresini ve dünyayı algılayışını ele almaktadır.¹⁹⁵

Kâmuran Şipal, eserlerinde folkloru besleyen kültürel öğelerden yararlanmaktadır. İlk romanı “Demir Köprü” adlı eserinde masallardan ve halk şiiri örneklerinden beslendiği görülmektedir.

Böyle yaşayarak anlattığı bir masal daha vardı annemin; bu masalı da Şahmeran masalı kadar sever, can kulağıyla dinler, hiçbir yerini kaçırmamaya dikkat ederdim, içinde türküler vardı masalın; annem bunları dokunaklı bir sesle içli içli söylerken kendimden geçer, hoş duygulara kapılır, masalın tek bir sözcüğünü bile kaçırmamak için nefes almaya korkardım. Masal beni elimden tutar, o zamana kadar kapısından içeri ayak atmaya çalışıp bir türlü başaramadığım bir dünyanın ortasına götürüp bırakırdı. “Sırrımsın sırdaşımsın/ Hocada yoldaşımsın/ Niçin kolumu çimdikledin/ Sen benim kardaşımsın” dörtlüğünde kalbim hızlı hızlı çarpar, her seferinde ertesi gün bitişikteki evlerinin bodrumunda saklambaç oynadığımız sarı saçlı Arnavut kızının kolumu çimdiklemeyi kafama kor, ama ertesi gün bunu yapmadan geçip giderdi.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, BilgeSu Yayıncılık, Ank. 2016, s. 29.

¹⁹⁵ Örnek, *a.g.e.*, s. 21.

¹⁹⁶ Kâmuran Şipal, *Demir Köprü*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 78-79.

“Demir Köprü” romanında okuyucunun karşısına çıkan dörtlük, Şipal’in ikinci romanına ismini vermiştir. İkinci romanın isminin “Sırrımsın Sırdaşımsın” oluşunu ilk romanı “Demir Köprü” eserinde bulmak mümkündür. Bu da yazarın halk şiir geleneğine düşkünlüğünü göstermektedir.

Bazen annesinin onun kendisine gelmesini istediği bir çağrı gözüyle baktı buna, bazen çağrıya uyup yola düşmüşken yarı yoldan korkup geri döndü, neden korktuğunu da bilemedi. Son zamanlarda da aynı çağrıyı çok hafiften de olsa sık sık işitir olmuştı.

Sırrımsın sırdaşımsın

Hocada yoldaşımsın

Niçin kolumu çimdikledin

*Sen benim kardaşımsın*¹⁹⁷

İnanç ve din anlayışı; davranış ve düşünüş biçimleri; okült yaklaşımlar; doğum, evlenme ve ölüm ritüelleri; deyimler ve atasözleri; türküler, masallar, efsaneler, maniler gibi halk söylenceleri; oyunlar; yerel günler, şenlikler ve bayramlar toplumun maddî ve manevî kültür öğelerini içermektedir.

Folklorün öğelerinden olan geçiş dönemi ritüelleri, yazarın eserlerinde önemli yer tutmaktadır. Özellikle ölüm metaforu üzerinde duran Şipal, “Sırrımsın Sırdaşımsın” romanında şu sözlerle okurun karşısına çıkmaktadır: *Kendisini son gördüğünde insandan geçilmeyen küçük bir odada, bir divanın üzerinde, üzerinde beyaz bir örtü, göğsünde bir makas ve sarı bir gül, sessiz sedasız yatıyordu annesi. Öldüğünü haber alır almaz uçağa atlayıp gelmişti. Annesinin çenesi altta sımsıkı düğüm yapılmış bir bezle bağlıydı. Küçülmüş yüzünde bir gülümseme sezilir gibiydi. Bütün yaşamında pek gülmemiş de sanki şimdi gülüyordu annesi.*¹⁹⁸

Halk bilimin önemi ve rolü; beceri, beğeni, yaratı, töre, kurum ve kurumlaşma yani geleneksel ve törensel yaşamı düzenleme; geçmişten âna uzanan gelenekler, görenekler, âdetler silsilesini belirleme olarak değerlendirilmektedir.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Kâmuran Şipal, *Sırrımsın Sırdaşımsın*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 164.

¹⁹⁸ Şipal, *a.g.e.*, s. 266.

¹⁹⁹ Sedat Veyis Örnek, *Türk Halkbilimi*, BilgeSu Yayıncılık, Ank. 2016, s. 22.

Türküler, masallar, efsaneler, maniler gibi halk söylenceleri; yazarın “Demir Köprü” romanında ve tüm eserlerinde ciddi bir şekilde yer tutmaktadır.

Annem güzel masal anlatırdı. Yaz akşamları yemekler yendikten sonra bitişik evlerden komşular gelip bizim damda toplanır, annemin çevresinde bir halka yaparlardı. Ben herkesten önce annemin dizi dibindeki yerimi alır, bir an önce onun masal anlatmasını beklerdim. Masallar içinde bir masal vardı ki, bunu dinlemeye bayılır, akşam olunca yine bu masalı anlatması için daha gündüzden anneme yalvarırdım. Bazen annem beni kırmaz, aynı masalı birkaç gece üst üste anlattığı olurdu. Şahmeran masalıydı bu. Genç bir kıza âşık olan bir Şahmeranın öyküsüydü. Şahmerandan kurtulmaya çalışan kız, ona çeşitli istekler yöneltir, onu biri ötekenden tehlikeli sınavlardan geçirirdi. Şahmeran bunların hepsinden yüzünün akıyla çıkar, ama son bir tanesinde şansı yaver gitmez, çalılıklar arasından geçerken dikenlere takılıp kalır, kız da böylece ondan yakasını kurtarırdı.²⁰⁰

Ben her seferinde Şahmeranın son sınavı da başarması için dua eder, onun dikenler arasında kalıp can vermesini bir türlü kabullenemez, Şahmeranın sevgisine yüz vermeyen kıza içerledim. Nasıl bir yaratıktı bu Şahmeran? Kafamda doğru dürüst tasarlayamaz, ama onunla aramda kimi benzerlikler bulur, ona acır, annem masalı her anlatışında belki bu kez onun son sınavı da başaracağını umar, ama umudum boşa çıkıp düş kırıklığına uğrardım. Annem masalda hiç değişiklik yapmaz, bir gün önce söylediklerini neredeyse sözcüğü sözcüğüne yineler, masalda biraz değişiklik yapacak oldu mu, hemen ben atılır, kendisini uyarırdım. Annem masalı öyle anlatırdı ki sanki Şahmeranın gönlünü kaptırdığı cennet güzeli kız kendisiydi, anlattıklarını bir bir yaşamış, Şahmeranla konuşmuş, onunla evlenmek için her seferinde yeni bir koşulu kendisi öne sürmüştü. Masalda sıra Şahmerandan yerine getirmesi istenen son koşula gelince, annemin sesi hüznünlü bir havaya bürünürdü. Keşke bir çift burma bileziği istemeseydim de Şahmeran onları getirirken çalılıkta dikenlere takılıp kalmasaydı der gibi adeta pişmanlık dolu bir hava sezilirdi sesinde.²⁰¹

Halk bilimin manevî kültür öğelerinden olan din ve inanış, Şipal’ın edebiyatında güçlü bir anlatı unsuru şeklinde ifadelendirilmektedir. Yazarın din,

²⁰⁰ Kâmuran Şipal, *Demir Köprü*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 78.

²⁰¹ Şipal, *a.g.e.*, s. 78.

inanç ve ritüellere bakışı; halk inanış geleneği ile Kur'ân geleneğini iç içe barındırmasından kaynaklanmaktadır. Şiirsel denebilecek dinsel anlatıları eserlerinde sık sık kullanmaktadır:

Bir masa sanıldığı gibi bir masa olmaktan çıkar, bir sandalye bildiğimiz bir sandalye değildir artık. Hepsi de bize bakan, bizi gözaltında tutan, bir başkasının gözüyle bizi gözleyen nesnelere dönüşür. Her gün değişik yönlerden bize fırlatılan bakışlara katlanmak güçleşir. Neyin dost, neyin düşman olduğu birbirine karıştırılır. O zaman kadar binlerce kez rahatlıkla geçilmiş bir sokak, durup dururken korkutucu bir nitelik kazanır. Sevilen bir yiyecekten, hiç neden yokken el çekilir, sık sık aranmış bir dost aranmaz olur, duvarlarda asılı duran resimler sürekli yer değiştirir, önemliyle önemsiz arasındaki sınır kaygan ve kaypak bir durum alır. Sonunda yalpalayarak giden gemi karaya oturur; iş iştenden geçmiş, yapılacak bir şey, kaçıp sığınılacak bir yer kalmamıştır. Ve Hazreti Ali'ye ‘İlk bakış senin ya Ali!’ denmemiş midir? Ve yine iki yüzün üç kez birbirinden başka yana çevrildiği ama her üçünde de yüzlerin yine birbirine yöneldiği söylenmemiş midir? İlk bakışla yetinenler için kaçmanın gereği yoktur. Onlar ziynetlerini kimseye göstermezler; gözlerini korur, kimsenin kendilerine bakmasından çekinmezler; çünkü Bilâli Habeşi'nin üzerine parmaklarındaki yüzükleri çıkarıp çıkarıp atan kadınlar gibi dış ziynetlerden arınmış, iç süslere yönelmişlerdir. Dışarıda onlara yanaşacak bir düşman yoktur, günün birinde kaçmak gerektiğinde kendilerinden başka kaçacak yer olmadığını bilirler, çünkü kendilerinden başka onları bir kovalayanın bulunmayacağını farkındadırlar. Ve Tanrı çok esirgeyici ve çok yargılayıcıdır.²⁰²

Halk bilimin kapsam sahası ile ilgili sınıflandırma çalışmalarında “Çocuk Oyunları” başlığı da “Çelik çomak, Topaç, Çember çevirme, Dokuz kiremit, İple oynanan oyunlar, Topla oynanan oyunlar, Saklambaç” gibi oyunlar yer almaktadır.²⁰³ Şipal, bu oyunlarla ilgili “Sırrımsın Sırdaşımsın” romanında şöyle yazmıştır: *Sonra da oyunlar oynuyorlar hep birlikte. Renk renk bilyeler kristal kutular içinde getirilip konuyor ortaya. Ardından körebe oyunu, sek sek oyunu, kovalamaca ve daha başka bir sürü oyun sırasıyla birbirini izliyor.*²⁰⁴

²⁰² Kâmuran Şipal, **Köpek İstasyonu**, *Köpek İstasyonu*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 374.

²⁰³ **Anadolu Kültürü**, Millî Eğitim Bakanlığı, Anadolu Okul Yayınları, Ank. 2011, s. 8.

²⁰⁴ Kâmuran Şipal, **Sırrımsın Sırdaşımsın**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 105.

1.7.MODA

TDK, Güncel Türkçe Sözlük'te, "Değişiklik gereksinimi veya süslenme özentiisiyle toplum yaşamına giren geçici yenilik; belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük; geçici olarak yeniliğe ve toplumsal beğeniye uygun olan."²⁰⁵ anlamlarında kullanılan moda, muvakkat bir tutum olarak değerlendirilmektedir.

İnsanların yeniye olan meraklarından, başkalarından farklı olma, güzel görünme isteklerinden kaynaklanıp hemen her alanda, özellikle giyim kuşamda toplum hayatına giren geçici yenilik ve değişikliklerden her biri; toplum hayatında geçici olarak herhangi bir şeye gösterilen büyük ilgi, aşırı düşkünlük; toplum içinde belli bir süre yaygın ve geçerli duruma gelen tarz, biçim, alışkanlık.²⁰⁶

Çalışmanın bu başlığında, Moda kapsamına giren "Giyim-Kuşam" ile ilgili bilgiler verilmiştir. Tanımlamalardan da anlaşıldığı üzere geçici bir hareket olarak tezahür eden kavram, toplumsal yaşamda özellikle giyim kuşamda kendisini göstermiştir.

Kâmuran Şipal, özellikle ilk romanı "Demir Köprü" eserinde, giyim kuşam ile ilgili olarak; başörtüsü, çarşaf, yağlık, başlık, çorap, gömlek, patik gibi giysilerden sıkça bahsetmektedir:

*Büyüdüñ sen artık diyor, başına başörtüsü bağlatıyor, üzerine uzun giysiler giydiriyor.*²⁰⁷ (...) *Annem birden durdu, beni daha sıkı bastırdı göğsüne. Çarşafının bir ucuyla yüzümü örttü.*²⁰⁸ (...) *O anda bahçeye elinde tepsilerle yengem çıktı, başına beyaz bir yağlık bağlamıştı.*²⁰⁹ (...) *Yengesi sandıktan sık sık bir bohça çıkarıp bebek için hazırladığı giysileri tek tek ona gösteriyor, her birinin ne işe yaradığını açıklıyordu. "Bu başlığı," diyordu. "Bu çorapları, bu gömleği, bu eldivenleri. Bu ceketçiği, bu da patikleri, biraz büyüdü mü giyecek."*²¹⁰

²⁰⁵ TDK, *Güncel Türkçe Sözlük "Moda" Maddesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005, s. 1404.

²⁰⁶ Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, *Kubbealtı Lugatı "Moda" Maddesi*, <http://www.lugatim.com/> ET: 07.05.2023

²⁰⁷ Kâmuran Şipal, *Demir Köprü*, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022, s. 10.

²⁰⁸ Şipal, *a.g.e.*, s. 18.

²⁰⁹ Şipal, *a.g.e.*, s. 57.

²¹⁰ Şipal, *a.g.e.*, s. 69.

Moda, göreneklere karşın daha kısa sürelidir ve toplumun çeşitli sınıflarına göre farklılıklar göstermektedir. Moda, mevcut modaya muhalefetle başlar, taklitle yayılır.²¹¹

²¹¹ Erman Artun, *Türk Halkbilimi*, Kitabevi Yayınları, İst. Eylül 2005, s. 124.

SONUÇ

Türk edebiyatında önem arz eden ve sahanın neredeyse her alanında üreten bir sanatçı olan Kâmuran Şipal, hikâyelerinde ve romanlarında işlediği temalarla modern insanı ele almıştır.

Çağdaş yaşamda bireyin nevrotik kişiliği ve hayatı anlamlandırma çabası, eserlerinin başat motifi olarak karşılanmaktadır.

Bu çalışmada, Kâmuran Şipal'in romanları ve hikâyeleri incelenerek “Tradisyonalist Yapılanma” olgusu açılmıştır.

Modernist anlatı geleneğine sahip bir sanatçı olan Kâmuran Şipal'in romanlarında ve hikâyelerinde geleneksele ait unsurların varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Modernist edebiyat anlayışı, geleneği reddeden yapıda olmasına rağmen Kâmuran Şipal'in modernist edebiyat anlayışı ile örtüşmeyen gelenekçi unsurları da eserlerinde kullandığını, bu çalışma ile tespit etmek amaçlanmış ve bu doğrultuda bir tez ortaya çıkmıştır.

Teze esas olan Kâmuran Şipal'in eserleri; doküman inceleme yöntemi ile değerlendirilerek içerik analizi ile çözümlenmiştir. Literatür taraması sonucunda elde edilen birinci ve ikinci el kaynaklardan oluşan yazılı materyaller, Türk Dili ve Edebiyatı alanı yazım yöntemleri çerçevesince incelenmiş, çözümlenmiş, veriler derlenmiş, çalışmanın amacına uygun olarak kullanılmıştır.

Tradisyonalizm ya da gelenekselcilik kavramından yola çıkarak öncelikli olarak sosyal normlara ve temayüllere kısa bir bakış amacıyla bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmede esas hareket noktası metodolojik temellendirilmiştir.

Bu başlıkta sosyal hayatı düzenleyen normlar üzerinde durularak Kâmuran Şipal'in eserlerinden süzülen örneksemeler çalışmaya dahil edilmiştir. Bu bağlamda modernizmin “minumum” seviyede de olsa gelenekle iç içeliği ortaya konmuştur.

“Tradisyonalist Yapılanma” başlığı altında ele alınan yaklaşımlar da bu doğrultudan hareketle açıklanmaya çalışılmıştır.

Doğum, Evlenme, Ölüm; Okült İnanışlar; Panteizm; Aile ve Akrabalık İlişkileri; İnanç Sistemi ve Folklorik Unsurlar; Moda olarak bahsedilen alt başlıklarla modern sanat metninden geleneğe doğru bir çizgiye çekilmiştir.

Son söz Kâmuran Şipal'e. O, olmasaydı, bu çalışma da olmazdı.

KAYNAKÇA

A. ÇALIŞMAYA ESAS OLAN ESERLER

ŞİİR

ŞİPAL, Kâmuran, **Bir Sonbahar Şiiri**, Varlık Dergisi, 1 Nisan 1949, S. 345.

ŞİPAL, Kâmuran, **Bir Satıcı**, Varlık Dergisi, 1 Kasım 1949, S. 352.

HİKÂYE

ŞİPAL, Kâmuran, **Karpuz Ticareti**, Varlık Dergisi, S. 371, 1 Haziran 1951.

ŞİPAL, Kâmuran, **Gece Lambalarının Işığında (Toplu Öyküler)**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022.

ROMAN

ŞİPAL, Kâmuran, **Demir Köprü**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022.

ŞİPAL, Kâmuran, **Sırrımsın Sırdaşımsın**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2022.

ŞİPAL, Kâmuran, **Dua Çiçeği**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Nisan 2021.

MEKTUP

ŞİPAL, Kâmuran-NECATİGİL, Behçet, **Dar Bir Çember İçinde**, Haz. Serenad Demirhan, Yapı Kredi Yayınları, İst. 2018.

B. YARARLANILAN KAYNAKLAR

AKALIN, Şükrü Halûk, **Türkçe Sözlük “Sunuş” Bölümü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005.

ALTUN, Işıl, **Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm**, Yayıncı Yayınları, Kocaeli 2004.

ALTUNTEK, Serpil, **Aile ve Akrabalık**, TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/>

ANADOLU KÜLTÜRÜ, Millî Eğitim Bakanlığı, Anadolu Okul Yayınları, Ank. 2011.

ANTAKYALIOĞLU, Zekiye, **Roman Kuramına Giriş**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, İst. 2016.

ARICAN, Musa Kazım, **Panteizm, Panenteizm ve Ateizm Bağlamında Spinoza'nın Tanrı Anlayışı**, Hece Yayınları, Ank. 2021.

ARSLAN, Seyfettin, **Türk Töresi ve Hüseyin Nihal Atsız'ın “Bozkurtların Ölümü” Adlı Romanında Töreyle Dair Unsurlar**, Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi, Nisan 2019, C. 2, S. 1.

ARTUN, Erman, **Türk Halkbilimi**, Kitabevi Yayınları, İst. Eylül 2005.

ATAY, Oğuz, **Tutunamayanlar**, İletişim Yayınları, İst. 2010.

AYDIN, Mehmet, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Fal” Maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1995, C. 12.

AYYILDIZ, Esat, **Klasik Arap Şiirinde Emevî Dönemine Kadar Hiciv**, Gece Kitaplığı, Ank. Aralık 2020.

CEVİZCİ, Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İst. Şubat 1999.

CEVİZCİ, Ahmet, **Felsefeye Giriş**, Say Yayınları, İst. 2016.

ÇAĞRICI, Mustafa, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Sıla-i Rahim” maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 2009, C. 37.

ÇELEBİ, İlyas, **Okült Eğilimlerin Dinî İnançları Yozlaştıran Etkileri**, Günümüz İnanç Problemleri İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu, Erzurum Eylül 2001.

ÇELEBİ, İlyas, **TDV İslâm Ansiklopedisi “İslâm’da Fal” Maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1995, C. 12.

ÇELEBİ, İlyas, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Sihir” Maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 2009, C. 37.

ÇELEBİ, İlyas, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Tılsım” Maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 2012, C. 41.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ **-Kitab-ı Dedem Korkut-**, Haz. Ayşegül Çakan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İst. Haziran 2019.

DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ank. 1999.

DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Örf” maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 2007, C. 34.

DURSUNOĞLU, Halit, **Türkiye Türkçesindeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları**, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Ank. 2014.

ENGİNÜN, İnci, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergâh Yayınları, İst. 2020.

ENGİNÜN, İnci, **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)**, Dergâh Yayınları, İst. 2020.

ERGİN, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İst. 2006.

FERAHLI, Birsen, **Ruhun Zamanı**, Dünyanın Öyküsü, S. 6, Aralık/Ocak 2012.

GAZETE DUVAR, Yazar ve çevirmen Kamuran Şipal vefat etti www.gazeteduvar.com.tr

GEDİKLİ, Özgür, **Kamuran Şipal’in “Küçük İnsanlar”ı**, Dünya İnsan Bilimleri Dergisi, 2021-2.

GENÇ KALEMLER DERGİSİ, Haz. İsmail Parlatır, Nurullah Çetin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2019.

GÖÇGÜN, Önder, **Belgelerin Işığında Edebiyat Notları**, Akçağ Yayınları, Ank. 2017.

GÖKALP, Ziya, **Türk Töresi**, Haz. Bilgehan Atsız Gökdağ, Akçağ Yayınları, Ank. 2021.

HANÇERLİOĞLU, Orhan, **Düşünce Tarihi**, Remzi Kitabevi, İst. 2007.

İBNİ ARABİ/**Kimi Seviyorsan, Herkesin Yüzünde Onu Görürsün**, Yayıma Hazırlayan: Ferhat Atik, Destek Yayınları, İst. Temmuz 2020.

İLERİ, Selim, **Kâmuran Şipal'e Mektup**, Dünyanın Öyküsü, S. 6, Aralık/Ocak 2012.

İNALCIK, Halil, **Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adâlet**, Kronik Kitap, İst. 2020.

İNCİL, Kitabı Mukaddes Şirketi&Yeni Yaşam Yayınları, İst. Ağustos 2015.

KANIK, Orhan Veli, **Bütün Şiirleri**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2007.

KANIK, Orhan Veli, **Sakın Şaşırma**, Haz. Memet Fuat, Yapı Kredi Yayınları, İst. Ocak 2009.

KARACOŞKUN, M. Doğan, **Dinî İnanç-Dinî Davranış İlişkisine Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar**, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV (2004), S. 2.

KARAMAN, Hayreddin, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Âdet” maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1988, C. 1.

KÂŞGARLI MAHMUD, **Dîvânü Lugati't-Türk**, Haz. Ahmet B. Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. Kasım 2020.

KÂŞGARLI MAHMUD, **Divanu Lûgat-it-Türk**, Çev. Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. Eylül 2021, C. III.

KUBBEALTI AKADEMİSİ KÜLTÜR VE SANAT VAKFI, **Kubbealtı Lugatı**,
<http://www.lugatim.com/>

MALINOWSKI, Bronislaw, **Bilimsel Bir Kültür Teorisi**, Çev. Saadet Özkal,
Kabalıcı Yayıncılık, İst. Haziran 2020.

MALINOWSKI, Bronislaw, **Büyü, Bilim ve Din**, Çev. Saadet Özkal, Kabalcı
Yayıncılık, İst. Haziran 2020.

NECATİGİL, Behçet, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Varlık Yayınları, İst. 1991.

ORHAN KEMAL ROMAN ÖDÜLÜ <http://www.orhankemal.org>

ÖCAL, Oğuz, **Özgürlük Bağlamında İlk Dönem Türk Romanı**, Akçağ Yayınları,
Ank. 2019.

ÖRGEN, Ertan, **Türk Şiirinde Gelenek-Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri**, Palet
Yayınları, Konya Aralık 2010.

ÖRNEK, Sedat Veyis, **Türk Halkbilimi**, BilgeSu Yayıncılık, Ank. 2016.

ÖZTÜRK, Yaşar, **Kamuran Şipal 90 Yaşında**, Bütün Dünya Dergisi, Başkent
Üniversitesi Kültür Yayını, 2016/09.

PİR SULTAN ABDAL, **Yaşamı ve Bütün Şiirleri**, Haz. Cahit Öztelli, Özgür
Yayınları, İst. Ağustos 2004.

RÛMÎ, Eşrefoğlu, **Eşrefoğlu Dîvânı**, Haz. Asaf Hâlet Çelebi, Kapı Yayınları, İst.
Mart 2020.

SAKAR, Ekrem, **“Hikâye Mi, Öykü Mü?”**, Umran Dergisi, İst. Ekim 2009, S. 182.

SAZYEK, Hakan, **Abdülhak Şinasi Hisar’ın Romanlarında Özel Yabancılaşma**,
Akçağ Yayınları, Ank. 2008.

SAZYEK, Hakan, **Roman Terimleri Sözlüğü**, Hece Yayınları, Ank. Ocak 2013.

SAZYEK, Hakan, **Türk Romanında Postmodernist Yöntemler ve Yönelimler**, Hece-Türk Romanı Özel Sayısı (Mayıs/Haziran/Temmuz), Ank. 2002.

SHILS, Edward, **Gelenek**, Çev. Hüsamettin Arslan, Doğu Batı Dergisi, Kasım/Aralık/Ocak 2003-04, Y. 7, S. 25.

SPINOZA, **Ethica**, Çev. Çiğdem Dürüşken, Alfa Basım Yayım, İst. 2021.

SÜREYA, Cemal, **Sevda Sözleri-Bütün Şiirleri-**, Yapı Kredi Yayınları, İst. Mart 2011.

ŞAHİN, Mehmet Kenan, **İslâm ve Okülistik İnançlar: Dini Açıdan Okülistik İnançlar**, İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı XVII. Kelam Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısı ve Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu, Malatya Mayıs 2012.

ŞAYLAN, Gencay, **Postmodernizm**, İmge Kitabevi, Ank. 2020.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, **On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Haz. Abdullah Uçman, Dergâh Yayınları, İst. Ekim 2012.

TANYU, Hikmet, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Büyü” Maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1992, C. 6.

TAŞDELEN, H. Musa, **Gelenek ve Görenek**, TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/>

TEKİN, Talât, **Orhon Yazıtları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. Nisan 2014.

TÜRK DİLİ DİL VE YAZIN DERGİSİ, **Türk Öykücülüğü Özel Sayı**, Ank. Temmuz 1975, S. 286.

TDK, **Güncel Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ank. 2005.

TÜRK DİL KURUMU, **Tarihçe**, <https://www.tdk.gov.tr/>

TÜRK EDEBİYATI İSİMLER SÖZLÜĞÜ, Ahmet Yesevi Üniversitesi <https://teis.yesevi.edu.tr>

TÜRKİYE GAZETECİLER CEMİYETİ <https://www.tgc.org.tr>

TİMUÇİN, Afşar, **Felsefe Sözlüğü**, Bulut Yayınları, İst. 2004.

TOSUN, Necip, **Ev İçlerinde Yalnız ve Tedirgin: Kâmuran Şipal**, Kitap-lık Dergisi, Eylül 2009, Sayı: 130.

TOSUN, Necip, **Modern Öykü Kuramı**, Hece Yayınları, Ank. Ekim 2021.

TOSUN, Necip, **Öykümüzün Sınır Taşları**, Dedalus Kitap, İst. Şubat 2021.

TÜMER, Günay, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Din” Maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İst. 1994, C. 9.

YAVUZ, Yusuf Şevki, **TDV İslâm Ansiklopedisi “Levh-i Mahfûz” Maddesi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ank. 2003, C. 27.

YAZIR, Elmalılı Hamdi, **Kur’ân-ı Kerîm ve Yüce Meâli**, Haz. Kasım Yayla, Merve Yayınları, İst. 2014.

YILMAZ, Musa Kazım, **Hucûrât Suresinin Öne Çıkardığı Âdâb-ı Muâşeret**, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Temmuz-Aralık 2017, C. 38.

